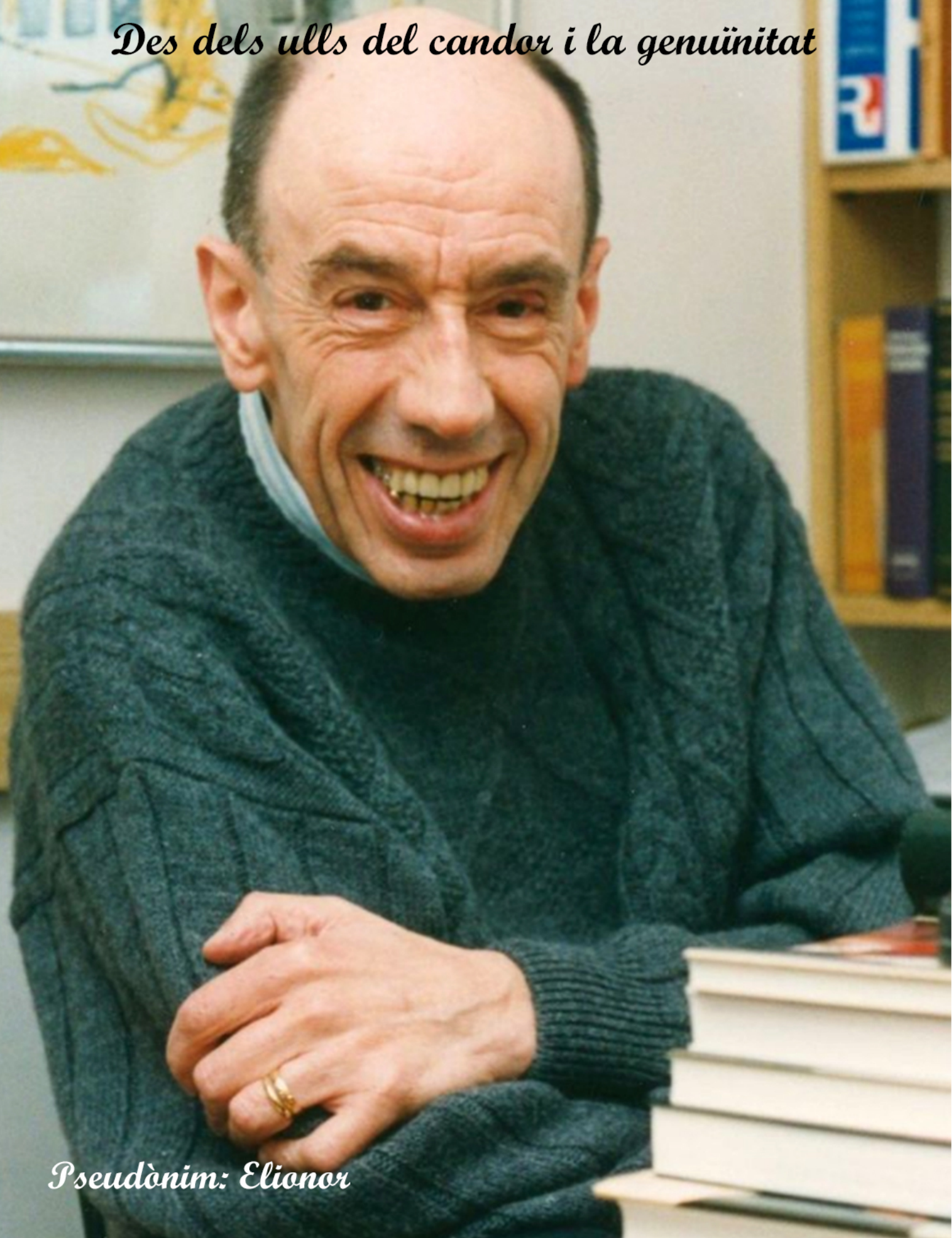

Miquel Martí i Pol

Des dels ulls del candor i la genuïnitat

Pseudònim: Elionor

ABSTRACT

CATALÀ

Tot i ser sabut que d'un poema se'n poden fer diverses lectures que captivin els joves i els infants, l'obra de Miquel Martí i Pol s'adreça generalment a un públic adult. No va ser fins als darrers anys de la seva vida que el poeta no va decidir-se a escriure un poemari destinat als nens i nenes. Aquest du per títol *Bon profit!*, i més enllà de la recepta d'aquells aliments tan típics i quotidians, vol expressar el plaer que se sent en menjar-los. Així doncs, en aquest treball s'estudia què el va conduir a fer-se un lloc en el món d'aquest gènere, sinònim de candor i genuïnitat en cada vers i, simultàniament, l'autora inicia un itinerari introspectiu pel fet que Martí i Pol li dedicés el volum quan encara no havia nascut.

Per a completar-lo, s'indaga en la ductilitat que permet enllaçar la poesia amb altres disciplines artístiques i en el vessant més humà del poeta. Malgrat que la lectura de llibres biogràfics i obres crítiques de l'autor constitueix gran part de la tasca de recerca, també es conversa amb aquells amb qui el poeta va mantenir una relació ben estreta.

En conclusió, *Bon profit!* és fruit de la visita que un dia va rebre a casa d'un centenar d'alumnes d'Esparreguera, l'any 1977. L'experiència el va emocionar profundament i, posteriorment, van cartejar-se. A més, l'editorial "El petit Mall" va publicar les il·lustracions de la mainada sobre els poemes "Primavera" i "Hivern", inclosos a *El poble*.

CASTELLÀ

Aunque es sabido que de un poema se puede hacer diversas lecturas que cautiven a los jóvenes y a los niños, la obra de Miquel Martí i Pol se dirige generalmente a un público adulto. No fue hasta los últimos años de su vida que el poeta no se decidió a escribir un poemario infantil. Este lleva por título *Bon profit!*, y más allá de la receta de aquellos alimentos tan típicos y cotidianos, desea expresar el placer que se siente al comerlos. Así pues, en este trabajo se estudia qué le indujo a introducirse en el mundo de este género, sinónimo de candor y genuinidad en cada verso y, simultáneamente, la autora inicia un itinerario introspectivo debido a que Martí i Pol le dedicó el volumen cuando todavía no había nacido.

Para completarlo, se indaga en la ductilidad que permite enlazar la poesía con otras disciplinas artísticas y en la vertiente más humana del poeta. A pesar de que la lectura de libros biográficos y obras críticas del autor constituye gran parte de la investigación, también se entrevista a aquellos con quien el poeta mantuvo una relación sumamente estrecha.

En conclusión, *Bon profit!* es el resultado de la visita que un día recibió en casa de un centenar de alumnos de Esparreguera, en el año 1977. La experiencia lo emocionó profundamente y, posteriormente, se cartearon. Además, la editorial “El petit Mall” publicó las ilustraciones de los chiquitines sobre los poemas “Primavera” y “Hivern”, incluidos en *El poble*.

ANGLÈS

Even though it is known that a poem can be read over several lessons that can captivate teenagers and children, Miquel's Martí i Pol creations are generally aimed at an adult audience. It was not until the last years of his life that the poet decided to write a book for children. This one has the title *Bon profit!* and explores the recipes of typical foods, it wants to express the pleasure felt when eating them. So, this research project studies what led him to find a place in the world for this genre, synonym of candor and genuineness in each verse and, simultaneously, the author starts an introspective itinerary for the fact that Martí i Pol had dedicated it to her before she was born.

To complete it, inquire into the ductility that allows poetry to be linked to other artistic disciplines and in the human thoughts of a poet. Although the reading of biographical books and critical works of the author constitutes an important part of the research task, it also converses with those whom the poet kept an extremely close relationship with.

In conclusion, *Bon profit!* is the result of the visit he received at home from a hundred Esparreguera students, in 1977. The experience thrilled him deeply and, subsequently, they maintained correspondence. Furthermore, the publishing house "El petit Mall" published the illustrations that the youngsters made of the poems "Primavera" and "Hivern", included in *El poble*.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	6
1.1 MOTIVACIÓ	6
1.2 OBJECTIUS	8
1.3 HIPÒTESIS	8
1.4 ESTRUCTURA I METODOLOGIA	9
2. EL JO REAL	10
1929	11
1934	12
1936	13
1942	14
1943	14
1946	16
1948	17
1953	18
1955	19
1956	20
1959	21
1966	22
1969	22
1970	23
1972	24
1973	25
1975	26
1977	26
1978	27
1980	29
1982	29
1984	30
1986	31
1988	32
1992	33

1999	33
2000	34
2002	34
2003	35
3. EL JO POÈTIC	36
3.1 CARÀCTER, TO I ESTIL DE LLENGUA	37
3.2 CAUSES I MOTIUS DEL RECONeixEMENT I LA POPULARITAT DE LA SEVA POÈTICA	38
3.3 ETAPES LITERÀRIES	39
4. EL JO AUTÈNTIC	42
4.1 BON PROFIT! PER MOLTS ANYS!	45
5. ENTREVISTES	47
5.1 MONTSERRAT SANS I MAS	48
5.2 MARIA ÀNGELS MARTÍ I FEIXAS	50
5.3 RAMON BESORA I OLIVA	51
5.4 MONTSERRAT CARALT I SAGALÉS	52
6. CONCLUSIÓ	53
6.1 SOBRE LA HIPÒTESI 1	53
6.2 SOBRE LA HIPÒTESI 2	54
6.3 SOBRE LA HIPÒTESI 3	54
6.4 SOBRE LA HIPÒTESI 4	55
6.5 SOBRE LA HIPÒTESI 5	56
7. AGRAÏMENTS	58
8. FONTS CONSULTADES	59
8.1 LLIBRES, ENCICLOPÈDIES I MONOGRAFIES EN PAPER	59
8.2 LLIBRES, ENCICLOPÈDIES I MONOGRAFIES ELECTRÒNIQUES	59
8.3 ARTICLES DE DIARIS O REVISTES EN FORMAT PAPER	60
8.4 ARTICLES DE DIARIS O REVISTES EN FORMAT DIGITAL	60

1. INTRODUCCIÓ

1.1 MOTIVACIÓ

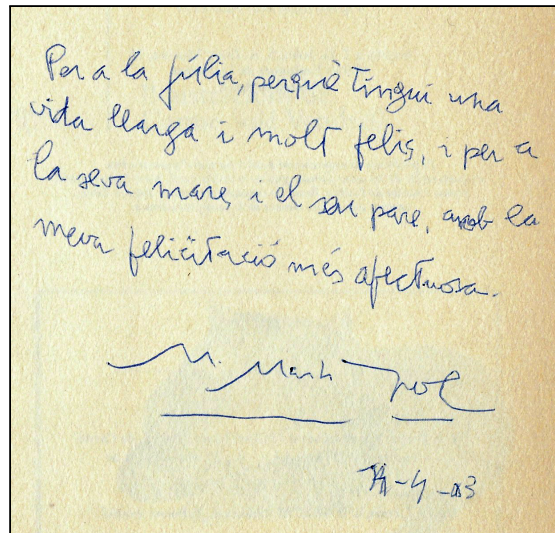
“Una mena de cel a la terra” eren les paraules que vostè utilitzava per descriure un indret tan paradisiac com l’hotel Can Boix de Peramola. Hi feia via els dies més primaverencs de l’any, amb l’objectiu de degustar una gastronomia excepcional, contemplar el paisatge i, sobretot, trobar el plaer més gran en les amistats. Qui ho havia de dir que, a hores d’ara, la seva declaració guarniria la paret del menjador principal.

En aquest ambient s’entreveïen els gests d’admiració dels meus pares, que malgrat la implicació que comportava l’hostaleria trobaven algun moment per endinsar-se en grans llibres. Gràcies a aquest fet, van tenir l’oportunitat de sorprendre’s i simultàniament impressionar-se del desig de conèixer-lo amb el fi d’interpretar d’una altra forma els seus versos. Sempre ens meravellem d’allò que no sabem ser, per aquest motiu, no hi havia una manera més encertada per a agrair la sort de sentir-se com a casa que compartir-ho, en aquest cas, amb una dedicatòria.

Fotografia 1: ALBA I SALA, Núria, (1999) Sobretaula. D’esquerra a dreta Montserrat Sans i Mas, Josep Maria Caro i Alabarce, Miquel Martí i Pol i Ramon Besora i Oliva. [Font: elaboració pròpia]

Alguns autors defineixen una dedicatòria com una frase curta i escrita sense cap compromís, sovint en lletra itàlica i ubicada a la guarda d'un llibre. Altres, en canvi, la personalitzen fent al·lusió al nom del lector o lectora. Mentre que els restants, ofereixen sentiments de generositat i proximitat intentant escriure quelcom més concret. Tal era la vostra que el catorze d'abril de 2003 va decidir dirigir-vos a mi amb les paraules següents: "per a la Júlia perquè tingui una vida llarga i molt feliç, i per a la seva mare i el seu pare, amb la meua felicitació més afectuosa".

Imatge 2: CARO I ALABARCE, Josep Maria, (2003) *Dedicatòria*. [Font: elaboració pròpia]

Des que vaig néixer, dos mesos després, el poemari infantil *Bon profit! Per molts anys!* va ser acollit amb una simpatia especial, posant esment en cada gest i moviment que em conduïa a gaudir d'un poema o de la vostra dedicatòria, malgrat la lletra amb què estava escrita, delicada i imprecisa, entreveïa la malaltia que va acompanyar-vos durant més de trenta anys i va dur-vos a la mort l'onze de novembre de l'any 2003.

Sense dubte, una afinitat peculiar ens uneix des de fa molts anys. És per aquest motiu que aquesta és l'ocasió ideal per conèixer-lo i agrair-li de tot cor el seu afecte. Per consegüent, l'elecció del tema del treball ha estat bufar i fer ampolles però acotar-lo ha resultat una mica més complicat, tenint en compte que hi ha moltes coses a dir(-nos) encara i cadascuna d'elles suposa una responsabilitat exorbitant que miraré de tractar amb la reverència que li pertoca.

1.2 OBJECTIUS

Escriure poesia infantil és sinònim de candor i genuïnitat en cada vers. Esbrinar què va conduir l'autor a fer-se un lloc en aquest món és un dels principals objectius d'aquest treball, ja que representa l'inici d'una recerca que també és interior en la meua persona. Per completar-la, trobo necessari indagar en la ductilitat que permet enllaçar la poesia amb altres disciplines artístiques com la música o el dibuix, alhora aficions presents en el meu dia a dia.

Tanmateix, espero endinsar-me en el seu vessant més humà, que em temo que va ser l'incentiu que el va engrescar a anar endavant en aquesta aventura. Aquest és l'aspecte del qual en desconec més matisos, però el que més ens uneix simultàniament.

A més, tinc ganes de no deixar d'entusiasmar-me i sorprendre'm per la literatura, un univers creatiu que des que era ben petita s'ha convertit en un gran al·licient. Potser aquest projecte és el fet decisiu perquè esdevingui la meua ocupació. I, a l'últim, desitjo que al final d'aquest projecte, Miquel Martí i Pol també conegui un xic més de mi.

1.3 HIPÒTESIS

1. El que vivim modela el que som però també condiciona el món que trepitgem.
2. S'ha de posseir el mateix candor i genuïnitat d'un infant si es vol escriure poesia per a aquest.
3. És possible aproximar-se a un artista mitjançant l'art, ja que la poesia és molt dúctil i té la capacitat de presentar-se de moltes maneres diferents en espais totalment desiguals. Aquesta propietat, atorgada a una obra amb el fi de completar-la, és la que permet, *a posteriori*, el seu acostament als ciutadans.

4. La poesia és una proposta de treball molt enriquidora per als infants tot i que sempre s'ha treballat d'una manera molt memorística. El propòsit d'utilitzar les propietats dúctils per presentar-los-la va més enllà de facilitar-ne la comprensió. Entre altres, estableix, o bé reforça, un vincle afectiu entre l'infant i aquell amb qui la comparteix.

5. Aquest fenomen ha reorganitzat la meua vida.

1.4 ESTRUCTURA I METODOLOGIA

El treball està constituït per quatre seccions de caràcter teòric, malgrat comptar amb una darrera dissociada d'aquest i de caràcter pràctic: la primera, presenta cronològicament la biografia de l'autor mitjançant, d'una banda, fotografies i escrits originaris de la gran tasca de documentació *Somiar el demà*, del també poeta i periodista Hèctor Serra i Cubilles, i d'altra banda, del conte *Petita història de Miquel Martí i Pol*, escrit per Pere Farrés i Arderiu, historiador, crític literari, professor d'educació secundària i professor universitari català, que m'ha atorgat la capacitat d'encarar-la des d'una perspectiva més amena i rigorosa; la segona, teoritza l'obra de l'autor des del punt de vista ètic i estètic del crític literari, assagista, escriptor, professor universitari i editor català Àlex Broch i Huesa, i de Francisca Castell i Orell en el seu projecte de final de grau *El concepte de poesia en l'obra de Miquel Martí i Pol*; la tercera i la quarta descobreixen una nova dimensió en què els elements analitzats anteriorment esdevenen, implícitament, una mateixa unitat, fenomen que és possible gràcies a la generositat d'aquells amb els quals he tingut el plaer de col·laborar, en primer lloc, per acostar-me a la poètica infantil i a les característiques d'aquesta i, en segon lloc, a la figura del Miquel; i darrerament, la cinquena, pretén crear una obra que preservi la veu del poeta i, en addició, li agraeixi la seva afectuositat emulant els versos de *Bon profit!* amb un nou temperament, adient als hàbits dels infants del segle XXI.

2. EL JO REAL

És l'any en què el món donarà la benvinguda a una nova obertura d'escacs, la Catalana, encunyada a l'Exposició Internacional que se celebrarà a la muntanya de Montjuïc de Barcelona. Tanmateix, s'inventarà el rellotge de quars. En el context politicoeconòmic, la dictadura de Primo de Rivera es veurà sobtada per un intent d'insurrecció i *Wall Street* viurà el seu crac a causa de la fallida del mercat de valors.

És l'any en què arribarà a la vida la periodista italiana Oriana Fallaci; l'activista nord-americà en pro drets civils de les persones de color Martin Luther King (*"I have a dream"*, afirmarà anys a l'avenir en un discurs pronunciat als graons de l'escala del Lincoln Memorial, a Washington DC); el president de l'Autoritat Nacional Palestina, Yasser Arafat; la icona del cinema occidental, Audrey Hepburn; l'escriptor català Jaime Gil de Biedma; i el mariner Popeye al diari *Evening Journal*.

Som a Roda de Ter, una antiga vila de caràcter industrial de la Plana de Vic, a Osona, allà on el riu Ter, havent baixat del Pirineu i arribat a l'encontrada de Roda, gira en direcció a llevant fins al Mediterrani, a la Platja de Pals del Baix Empordà. El 19 de març d'aquest mateix any obre els ulls a la llum qui serà un dels poetes, escriptors i traductors catalans més famosos del segle XX, Miquel Martí i Pol. Íntim, humà, polític, irònic... L'any 1929 representa l'inici d'una vida marcada pels orígens populars, el treball a la fàbrica, el combat contra l'esclerosi i la militància pels drets socials i nacionals.

Fotografia 3: (2020) *El poble de Roda de Ter*. [Font: Fundació Miquel Martí i Pol]

1929

El Miquel, que de res no es diu Josep si no fos perquè ja n'hi ha un altre, el seu germà gran, viu a Can Jep Maria, al número divuit del carrer de la Mare de Déu del Sòl del Pont, a tocar de la carretera de Vic a Olot. A la casa pairal, caracteritzada per les seves grans dimensions, les velles parets de tàpia i els terres enrajolats, conviu amb els pares; dos germans, un de més gran i l'altre de més jove, el Ramon; l'avi patern; una germana del pare; i l'àvia materna. El mas, que compta amb un corral i un hort, porta el nom de pila de l'avi Martí, poc rialler segons el nostre protagonista, matís que el diferencia de *la padrina*, l'alegria encomanadissa de la qual es veuria reflectida en gran part dels seus textos.

El seu pare, Lluís Martí i Oms, és manyà a la foneria Bracons i Riera de Roda de Ter, una antiga empresa que es dedica a la metal·lúrgia des de l'any 1855, sent la primera fàbrica nacional de telers automàtics en sèrie. La seva mare, Miquela Pol i Morondo, treballa a preu fet de dobladora a la fàbrica de filatura de cotó de *Tecla Sala e Hijos*, coneguda popularment com "La Blava" pels colors dels bastiments de l'edifici. Aquest, de disposició allargada, corre paral·lel al riu Ter i és integrat per dos nivells d'edificació diferents. Els grans finestrals repartits regularment i les teulades, totes a quatre vessants, li atorguen una aparença original. El que seria el referent de la relació de les arts amb la indústria va obrir les portes l'any 1925, les cessaria el 1999, seria adquirida per l'ajuntament el 2004 i incendiada tres anys més tard.

El 1974, en una carta a Pere Farrés, qui seria l'introduïdor del poeta en els estudis literaris i científics, el Miquel explicaria que se sent més a prop de la seva mare que del seu pare, tant físicament com psicològicament: "D'ella n'he heretat una causticitat considerable i força saniosa, una notable capacitat d'observació i de síntesi i un gust per les coses quotidianes (les frases fetes, les dites populars, una certa ironia) [...]". I hi afegiria: "Dels Martí potser n'he heretat una certa "distinció" (perdona el mot), que m'ha valgut sovint el qualificatiu d'orgullós, si bé sempre he procurat de dissimular-ho amb els components que et deia que em lliguen més als Pols".

La família Martí i Pol són els "parents pobres" d'una llunyana genealogia que havia gaudit d'un pes rellevat a Roda de Ter. Els estaments benestants, juntament amb la relació d'amistat

entaulada amb els capellans, han estat l'estímul que ha suscitat una percepció política de dretes i catòlica als seus progenitors. Aquest dretisme, perfectament mimètic, suposaria el punt d'eixida a través del qual el Miquel es replantejaria l'activitat personal i literària de manera conscient i progressiva.

1934

Des de la casa pairal se sent el soroll del carrer, d'aquell xivarri infantil que es comença a dissoldre amb l'enrenou dels automòbils, que comptats amb els dits de la mà són els més moderns de l'època. Jugar a empaitar, a acuit, a bales, a ferro, a baldufa, a bòlit, a cavall fort o a rescatar és el principal passatemps del menut. Amb el pas del temps, d'aquestes vivències, gairebé bucòliques avui dia, en naixeria el poema "Inventari de poble", que reescriuria anys més tard Jacques Prévert.

Per decisió familiar, el Miquel es veu obligat a compaginar les tardes de joc amb una educació que cau en mans dels capellans. Així doncs, cursa l'ensenyament primari fins al primer curs de batxillerat a l'escola parroquial de Roda de Ter, dirigida per mossèn Francesc Espinalt, qui influeix potentment en la formació del jove: en primer lloc, encoratjant-lo a sovintejar misses, fer d'escolà, participar en la representació dels Pastorets i cantar com a solista a l'orfeó infantil de l'escola; i, en segon lloc, amagant-se a Can Jep Maria quan la FAI el cercaria l'estiu del 1936.

Fotografia 4: (1993) A l'escola parroquial de Roda de Ter. Miquel Martí

i Pol és el 9è dels asseguts des de l'esquerra. [Font: *Somiar el demà*]

1936

Surten flames del rosetó de l'església i se sent un brogit sord. Davant i dins d'aquesta cremen sants, bancs, casulles, albes... I el que no cremen ho passen l'endemà els vailets més grans del carrer de la Mare de Déu del Sòl del Pont. La Guerra Civil espanyola ha esclatat i s'estén de poble en poble, tan sols un mes després que el Miquel hagi rebut la primera comunió.

Durant els tres anys de guerra, l'estudi es trasllada a les Escoles Nacionals, un centre d'ensenyament públic i laic inaugurat per les autoritats republicanes. Es tracta d'un edifici format per un cos central amb dues ales, una per als nens i una altra per a les nenes, però amb un pati i una piscina comuns. Sovint, les classes són interrompudes per l'alarma aèria, que obliga la canalla a travessar el camp de davant de l'escola amb un tronquet entre les dents per pal·liar el terrabastall de les bombes.

Fotografia 5: (1936) 14 de juny, dia de la primera Comunió. [Font: *Somiar el demà*]

1942

“*Habla el idioma del Imperio*”, “*Si eres español habla español*” manifesten un parell de rètols instal·lats en un carrer que ara du el nom tergiversat. Amb la fi de la guerra i la imposició de la dictadura militar encapçalada pel general Francisco Franco, totes les institucions van adoptant el nou règim i suprimint les lleis republicanes, sobretot l'església catòlica. La presència de la llengua castellana al poble és oficial, tot i que els mots gruixuts brollen amb la mateixa parla i naturalitat que ho feien abans.

Les mancances no s'abstenen de fer escala a Can Jep Maria en una època tan dura com la postguerra. A causa dels límits imposats per la cartilla de racionament, la família Martí i Pol treballa nit i dia els horts del terreny i, com a activitat paral·lela, cria durant uns anys gallines i conills. Al Miquel, deixar-se endur per les solituds dels camps l'ajuda a trobar un escenari en el qual reivindicar la seva juvenesa: enraona sol, canta, imagina i també assaja les primeres temptatives sexuals, que una dècada més tard es farien vers a *Quinze poemes*: “Per fer l'amor necessiteu permís / del batlle i els amics i els coneguts...”.

És aleshores que el seu camí es creua amb dues de les persones més importants de la seva vida. D'una banda, el seu company de pupitre Emili Teixidor, amb qui compartiria records, amistats i experiències ben semblants. Potser, perquè aquest, malgrat que sembli impensable, és el futur escriptor de la novel·la catalana que rememoraria aquests temps, *Pa negre*. D'altra banda, Dolors Feixas, amb qui viu intensament un festeig emocionant, ple de sorpreses i obert a tota mena d'especulacions.

1943

Estudis superiors o salt al treball? Veient-se completat el període formatiu del xaval la família Martí i Pol es veu obligada a prendre una decisió, en la qual mossèn Espinalt també té veu i vot. Tenint en compte la situació de penúria econòmica que experimenta Can Jep Maria,

aquest darrer parla sense subterfugis amb Tecla Sala i Miralpeix, evidenciant que fa segles que braç eclesiàstic i poder econòmic van del bracet.

De resultes d'aquest fort lligam, el quinze de juny de 1943, amb catorze anys i tres mesos, el Miquel comença a treballar d'escrivent a "La Blava". La seva feina consisteix a comptabilitzar els sous i els incentius dels quatre-cents deu treballadors i treballadores, recelosos del seu lloc de treball. Però ell, tot i trobar-se en un despatx claustrofòbic, se sent un obrer més forçat a acostumar-se al terrabastall de les màquines. Encara que no treballa la mesada sencera, aquest juny cobra tres-centes cinquanta pessetes, el sou mensual complet d'un escriptor. A l'inici, pensa que el fet de deixar l'escola li atorgarà independència però tan sols el condueix al desengany i a una irreprimible sensació de solitud, que descriuria anys més tard a "L'Elionor":

L'Elionor tenia
catorze anys i tres hores
quan va posar-se a treballar.
Aquestes coses queden
enregistrades a la sang per sempre.
Duia trenes encara
i deia: "sí, senyor" i "bones tardes".
La gent se l'estimava,
l'Elionor, tan tendra,
i ella cantava mentre
feia córrer l'escombra.
Els anys, però, a dins la fàbrica
es dilueixen en l'opaca
grisor de les finestres,
i al cap de poc l'Elionor no hauria
pas sabut dir d'on li venien
les ganes de plorar
ni aquella irreprimible
sensació de solitud.

Les dones deien que el que li passava
era que es feia gran i que aquells mals
es curaven casant-se i tenint criatures.
L'Elionor, d'acord amb la molt sàvia
predicció de les dones,
va créixer, es va casar i va tenir fills.
El gran, que era una noia,
feia tot just tres hores
que havia complert els catorze anys
quan va posar-se a treballar.
Encara duia trenes
i deia: "sí, senyor", i "bones tardes".

(Del llibre *La fàbrica*, 1972)

Mentrestant, la seva afició per la lectura va esmolant-se. Inquiet i desimbolt com és, remou l'armari mirall de la mare i la calaixera de l'avi patern fins a trobar una col·lecció de novel·les d'en J.M. Folch i Torres i un parell de textos teatrals. Amb l'objectiu que el corpus de lectures augmentés, decideix avançar a Marià Muñoz una part de la petita quantitat setmanal que li dona la mare després d'haver-li lliurat tots els diners del salari. Aquest, propietari de l'única llibreria del poble ubicada al carrer Pere Almeda, li proporciona l'últim que rep. El 1986, en una entrevista amb Ignasi Pujades, l'expert lector citaria autors com José M. Péman, els germans Marquina, Tirso Molina, Calderón de la Barca, José M. de Pereda, Rosalía de Castro, Unamuno, Juan Ramón Jiménez o Pío Baroja, lectures entre les quals cal destacar l'omnipresència del castellà.

A les sis de la tarda, un cop acabat el treball a la fàbrica, i havent sopat, aprofita per llegir o fer les primeres provatures poètiques en castellà a la tauleta petita, incòmoda i falsament modernista de la càlida cambra de la padrina. Es tracta de petites peces esparses que es donarien a conèixer en diverses revistes locals entre l'u d'abril de 1944 i el 1947. Seria en la revista *Amanecer, Portavoz del Frente de Juventudes y de la Villa* que apareixeria el seu primer poema, titulat "Volverán Banderas" i signat M. Martí, amb l'afegitó "De las Secciones de Trabajo del F[rente] de J[uventudes]". Segons els estudiosos, aquest mostraria una gran dependència de la lírica tradicional i una remarcable incidència de l'escola franquista: "Ya trémula ondea / en el horizonte, / la regia bandera / del pueblo español, / que cual velo hermoso, / teñido de rojo / cobija una raza / de gran corazón...".

1946

Verdaguer: figura destacadíssima de la Renaixença i glòria literària del romanticisme català. A parer de Mossèn Espinalt i del poeta jocfloralista Josep Clarà és el nom que defineix amb exactitud la Peña Literària que acaben de fundar, a fi de reunir els joves lletraferits del Centre Catòlic. A aquelles reunions als entorns la llibreria Muñoz o la mateixa casa de Clarà, sovint hi acudeix l'editor Miquel Arimany i els parla, durant hores, de llibres aleshores tan improbables de trobar com un Joyce o un Kafka. Més endavant, aquest acte faria possible la

coneixença d'autors com Joan Maria Guasch, Josep Carner o Emili Teixidor, el naixement de la revista *Verdaguer* i l'organització d'uns Jocs Florals al poble el setembre de l'any següent.

Per al Miquel, que ràpidament s'hi afegeix, Josep Clarà esdevindrà un personatge molt important en els seus primers tempteigs poètics i, sobretot, en el pas del castellà al català com a llengua de creació literària, un pas imprescindible per configurar-se com a poeta i com a persona que es veuria completat gràcies al manual de gramàtica de Rosa Obradors. Tant és així que el mateix 1946 fa públic el que seria considerat el seu primer poema en català, "Ofrena", un tipus de cançó estampada en la targeta dels caramellaires que diu així: "Sortiu, sortiu, belles nines / les més tendres i divines, / afany dels joves rodencs". *Miquel*, que és com signa en aquesta ocasió, és conscient que el canvi de llengua ja és irreversible.

Fotografia 6: (1951) *Tertúlia de la Penya Verdaguer*. D'esquerra a dreta Emili Teixidor, Josep Puigdollers, Miquel Martí i Pol i Jaume Sales.
[Font: *Somiar el demà*]

1948

Tot són maldecaps en sentir el doctor pronunciar "tuberculosi pulmonar". En aquestes dates contraure la malaltia és altament alarmant, tenint en compte que, a més a més, havia causat la mort d'una tia del pare i el Josep i el Ramon n'havien viscut experiències semblants. Aquella visita sobtada el deixaria enllitat durant un any i en serien quatre més de recuperació

progressiva. Tanmateix, la reclusió forçada i la solitud d'hores i hores de llit accentuaria i aprofundiria la seva vocació. "Em va vagar -i molt!- de llegir i de pensar", comentaria en la missiva a Pere Farrés.

I en efecte. D'una banda, la cultura llibresca autodidacta va creixent. Als seus prestatges s'hi recolzen Salvador Espriu, Carles Riba, Joaquim Horta, Federico García Lorca, Oscar Wilde, Paul Valéry, Pablo Neruda i Blai Bonet, per qui queda especialment commogut i, fins i tot, prova d'imitar-lo. Ho admetria sense avergonyir-se'n amb les paraules següents: "Però ningú no té la seva força, la seva encesa vitalitat, el seu encant, ingenu i agosarat alhora: ningú no sap aconseguir els efectes luxuriants, seductors, sensuals que ell aconsegueix; ningú, fora d'ell, penso jo, no pot viure amb la passió constantment desfermada". El poeta Santanyí també havia passat per l'experiència de la tuberculosi i aquest paral·lelisme encara fa més profunda l'admiració envers la seva figura. Durant els anys seixanta es veurien personalment en alguna ocasió i mantindrien un bon temps de relació epistolar intensa.

D'altra banda, aquests són anys en què viu una forta crisi ideològica que cessarà el 1956. Comença a rumiar seriosament sobre quina és l'educació i l'ambient en els quals ha crescut, replantejant-se trets d'ell mateix com a individu però també com a membre d'una col·lectivitat. Simultàniament enfila reflexions existencials sobre la seva relació amb Déu que el duren, gradualment, a una ruptura dels valors religiosos i a la pèrdua de fe. Els interrogants sobre la vida i la mort mai no trobaran resposta ("La mateixa pregunta cent vegades / i el mateix tornaveu: la teva absència").

1953

Ring...! Una trucada interromp els càlculs matemàtics que exigeixen les nòmines dels treballadors de La Blava. - Digui'm? Miquel Arimany respon a l'altra banda del telèfon. El jurat format per Carles Riba, Joan Teixidor, Josep Janés i Olivé, Josep Maria de Sagarra i Rosa Leveroni, amb l'editor Josep Pedreira com a secretari, ha optat per escollir *Paraules al vent* com a guanyador del Premi Óssa Menor. A banda de cinc mil pessetes, aquest li reportaria la publicació del llibre l'any següent. La nit de Santa Llúcia representa l'inici d'una tímida projecció pública, de

la qual, amb to èpic i endocèntric, se'n destacaria la seva juvenesa: "Las musas sonríen a los héroes jóvenes". (*Destino*, núm. 854, 1953).

El Miquel comença a participar en lectures en públic i estableix relacions de proximitat amb diversos companys: per un costat, amb la colla d'estudiants seminaristes de Vic i, per l'altre, amb personalitats com Antoni Pous, Segimon Serrallonga, Ricard Torrents, Josep Junyent o Ramon Cotrina. De tots ells, Antoni Pous es converteix en un vertader guia. Al mateix temps, coneix a l'escriptor i crític barceloní Josep Maria Castellet, que l'aproparà a la tendència estètica i política del realisme social a Europa. Tot apunta que és hora de desempallegar-se de les dèries imposades pel context franquista i de reconciliar-se amb un mateix. *El fugitiu* demostraria una declaració d'intencions que encara pren més sentit quan Antoni Pous li afirma que està preparat per fer el seu camí sense res més que la seva voluntat de recerca cap a la veu poètica.

Fruit del compromís cívic, la transformació social i l'inconformisme neixen els escrits d'*El poble* i *La fàbrica*. En la poetització de realitats contemporànies, l'home, que ja era el centre de la seva poètica, resta en aquest lloc de privilegi però amb una diferència bàsica: despullat de tota transcendència. Un canvi de perspectiva que es completaria amb l'experiència íntima de l'amor o l'interrogant sobre el mateix fet poètic.

1955

És presentar-lo com a escriptor i veure'l amb una rosa a cada galta. L'afegitó que acompanya el seu nom a la premsa diària, als setmanaris i a les revistes podria haver estat escrivent, l'ofici pel qual adquireix consciència de classe i la seva pertinença al poble. Amb l'objectiu de reforçar amb escreix l'experiència de ser poeta, s'estrena com a col·laborador de la revista vigatana *Inquietud*, que juntament amb *Oriflama*, és una de les plataformes més perseguides per la cultura oficial del règim franquista. Hi publica poemes i algunes reflexions al voltant de les tendències literàries que s'obren pas, s'encarrega de gestions i de feines pròpies d'un cap de redacció i inicia correspondència amb els escriptors vinculats a aquesta: Joan Vinyoli, Joan

Oliver i Salvador Espriu. Més endavant compartirà pàgines amb Segimon Serrallonga i Lluís Solà.

A l'estiu assisteix per primera vegada a la trobada literària de Cantonigròs amb motiu del Concurs Parroquial de Poesia. El certamen, protegit des de 1944 per l'església catalanista d'aquest poblet, esdevé el punt de referència de la resistència cultural catalana. La relació que hi estableix s'allargarà amb els anys, obtenint un accèssit pel poemari *Veu incessant* el 1955, participant com a membre del jurat o com a presentador de l'acte en diverses ocasions i fomentant una gran amistat amb Jordi Sarsanedas i amb Joan Triadú.

1956

Si la tradició té un so, segurament és el de les campanes. El repic ràpid i enèrgic encoratja els rodencs en senyal de festa. Prové de la capella de la Mare de Déu del Sòl del Pont, patrona de Roda de Ter, on el set de maig d'aquest any, el Miquel pren a la Dolors per muller. Josep Maria Castellet, per part d'ell, i Emili Teixidor, per part d'ella, donen fe a un matrimoni que aviat s'instal·larà al número nou del carrer de la Costa del Ter, una casa groga i d'estil fabril que l'empresa de Tecla Sala havia cedit als pares d'ella. Dos anys després, la llar s'ompliria de joia amb el naixement de la seva filla Maria Àngels i el 1965 amb el del seu fill Jordi.

Fotografia 7: (1956) 7 de maig, dia del casament amb Dolors Feixas. [Font: Somiar el demà]

1959

“Si nosaltres callem, qui parlarà?”. És el moment de manifestar coherència entre obra i actituds, de refusar, conscientment, els comportaments acomodaticis i classistes. El compromís nacional i social esdevé un atribut personal del Miquel quan, tot i el risc i la por, comença una imparable activitat cívica: pronuncia conferències sobre la poesia catalana o la cançó francesa, fa teatre i ràdio, ensenya català i dirigeix cinefòrums i disconfòrums. Especialment dinàmic es mostra amb el setè art, que l’engresca a recórrer tota la comarca d’Osona. És a Vic on presenta rodets tan emblemàtics com *Mujeres soñadas* de René Clair, *Tiempos modernos* de Charles Chaplin o *Al este del Edén* d’Elia Kazan. I la cançó.

El 1965, en una de les seves col·laboracions amb la revista *Inquietud*, reconeixeria que el moviment de la Nova Cançó, en el qual s’incorpora com a cantautor, aporta un impuls decisiu per despertar un sentit de responsabilitat històrica i, alhora, aconsegueix ampliar concurrència als auditoris de poesia. Guitarra en mà, la cançó es converteix en una forma de continuïtat “totalment necessària” del fenomen poètic. De mica en mica brolla repertori d’autors com J. V. Foix, amb un “Si vols ser marxant”, però també propi, amb el famós “Riu amunt”. L’any 1963 arribaria a compartir l’escenari del Teatre Romea de Barcelona amb el jove Raimon.

Fotografia 8: Assajant amb la guitarra. [Font: Somiar el demà]

No obstant això, té lloc un fet decisiu relacionat amb *La fàbrica* que il·lustra amb claredat el control sobre la cultura en temps d'aliança explícita de l'església catòlica. Encara que alçar la veu pels treballadors d'una manera tan efusiva pot ser motiu de perdre la feina, el poeta rodenc acorda amb l'editor Joaquim Horta publicar la versió original en la col·lecció Signe. El poemari passa de les mans de mossèn Espinalt, que demana llegir-lo, a les dels amos del negoci, que queden molt disgustats amb el to emprat. A casa, el Miquel es veu immers en pressions per retirar el llibre i evitar possibles represàlies. Quan el 1974 rememoraria episodis de vida en les cartes enviades a Pere Farrés no se'n pot estar de dir: "Hi ha gent del meu poble, assenyada i descreguda, que diu: si veus un capellà que passa per una vorera, tu passa per l'altra. Val la pena de tenir-ho en compte".

1966

Un dia més de topades amb l'editorial que no l'afecten en excés. A *Oriflama*, revista adreçada als joves de l'empara del bisbat de Vic des de 1961 fins al desembre de 1969, és capdavanter de quatre seccions i redactor d'articles d'opinió que tracten d'influir en l'activitat política dels deu mil lectors mensuals. La seva signatura coincideix amb la de Ricard Torrents i Antoni Pous.

1969

A hores d'ara, qui vaga entre pensaments compromesos posa en perill alguna cosa més que la seva llibertat. A banda de tot l'activisme cultural que realitza sol, el seu ingrés en el Partit Socialista Unificat de Catalunya fins el 1985 respon d'una manera més eficaç a la inquietud de ser útil en la lluita contra el sistema de Franco. Durant la seva militància mai no el vencerà la impotència i el dolor pel qual passaran alguns companys que hauran hagut d'exiliar-se, les amenaces de mort rebudes per gent del seu entorn, també escriptors, i els afusellaments de militants antifeixistes amb què el règim pretendrà alliçonar els desafectes. Ja advertit pel PSUC, s'acostumarà a cremar una gran quantitat de cartes i evitarà un possible procés davant

del Tribunal d'Ordre Públic en rebre, al seu despatx, una ordre d'escorcoll i detenció a compte de tres inspectors de la Brigada Social. El franquisme, ben viu, segueix el seu curs.

L'episodi de 1959 no seria ni de bon tros l'únic cas en què els textos de la fàbrica toparien directament amb la censura. D'una banda, l'autoritat governativa prohibeix la representació de *La creació*, l'escenificació pública de trenta-cinc poemes de l'autor a càrrec del Grup de Teatre Vermell x 4 de Centelles. Malgrat la considerable censura que se'ls suggeria, els joves podrien reproduir el text de forma íntegra l'any següent. D'altra banda, la cantautora mallorquina Maria del Mar Bonet li fa saber que el seu poema "Romanço", inclòs en *El poble*, és una de les cançons més prohibides del seu repertori. En aquella composició d'arrels populars, el rodenc narra una història d'amor que ha de fer-se d'amagat per no ensopegar amb les persecucions malaltisses de la repressió franquista. "Si ens besem pels carrers / trontollaran les cases, / les dones del raval / ho contarán al batlle / vindran guàrdies civils / empunyant simitarres, / dos frares del remei / i el sometent amb arma".

1970

Ja fa uns mesos que el Miquel experimenta caigudes sense raó aparent. De nou, la seva salut es veu immersa en l'estat més precari. Després d'algunes inspeccions mèdiques decideix visitar a Lluís Barraquer i Bordas, un neuròleg barceloní de referència, descendent d'una família amb reconegudes trajectòries en aquesta branca de la medicina. Finalment, el 30 d'abril li comunica que el que li passa és que ha contret esclerosi múltiple, una malaltia degenerativa i crònica del sistema nerviós que afecta la coberta de les fibres nervioses.

En el pròleg d'*Estimada Marta* explicaria que des del primer moment el doctor li diu que la malaltia és greu i no gaire habitual. No va ser fins a la segona o a la tercera visita que responent a unes preguntes seves no li aclareix dues qüestions que li preocupen: en primer lloc, l'esclerosi múltiple no sol provocar la mort a curt termini i, en segon lloc, no hi ha cap possibilitat de curar-la. Per contra s'aspira a aconseguir una estabilització de la malaltia, la qual permet iniciar un procés d'adequació entre aquesta i el malalt, amb el fi d'ajudar-lo a

acceptar la nova situació i, fins i tot, encoratjar-lo a aprofitar les limitades possibilitats que ofereix.

Amb el pas del temps, el Miquel patiria transformacions emocionals i físiques. Contraposaria el desconcert, la depressió, la tristesa, la indefensió, la solitud, el pessimisme, el decaïment, la incertesa i la ira amb la vitalitat i l'enteresa per fer front a la lluita entusiasta per la vida, el país i les paraules. Altrament, dependria d'un bastó, d'un caminador, d'una cadira de rodes i sofriria una paralització de la musculatura del coll i de la boca que li dificultaria la parla i la deglució d'aliments. A *Vint-i-set poemes en tres temps* demanarà, d'antuvi, que el mirem bé.

1972

Les nòmines dels quatre-cents deu treballadors i treballadores fa dies que reclamen l'atenció especial que els havia atorgat el Miquel, i que a partir del mes de desembre no tornarien a rebre. Al cap de dos anys es resoldria favorablement l'expedient d'invalidesa i rebria una pensió totalment necessària amb la Maria Àngels i el Jordi a càrrec. A causa de les recaigudes i els brots aguts minven les seves aparicions en públic i es veu obligat a restar a casa durant deu anys, la qual pateix una gran reestructuració tenint en compte que el despatx es localitzava al soterrani. Ara, una cambra amb les parets pintades de verd i lleugerament escrostonades, amenitza l'esforç per recuperar la força moral perduda. "No demano gran cosa: / poder parlar sense estrafer la veu, / caminar sense crosses, / fer l'amor sense haver de demanar permisos, / escriure en un paper sense pautes."

La seva activitat se centra gairebé exclusivament en la literatura, com a lector, poeta i traductor. Publica *La fàbrica* i *Vint-i-set poemes en tres temps*, les obres que arriben a un públic relativament ampli i per les quals es comença a parlar d'ell com a "poeta del poble". Enceta una època prolífica en què formalitzarà els textos més cèlebres de la seva trajectòria. Escriu de manera reclosa, com a introspecció necessària i profunda, i la seva poesia comença a enfilar-se per textures altament intimistes. Conciliar la vida amb la paràlisi el du a fondre el futur en un present aclaparador i a desdoblar un jo que l'habita estranyament, "l'altre".

Fruit d'aquestes interpel·lacions, s'intensifiquen les pugnes de l'interior: "Sé que te'm mors i no hi valen les paraules". La mort esdevé una arma recurrent; "Et vetllaré quan ja siguis cadàver". El pessimisme l'encercla. "Tinc la sang freda / com la neu, Miquel". Una vegada més necessita buscar-se i ho fa amb el seu nom; "Com pots veure, ara escric altra vegada, / més per tu que per mi". El Miquel que viu en el poema és el motiu que cobra la força d'escriure.

Els versos solemnes arrossegueu el deix tràgic d'aquell que es prepara davant d'un final i demana que li escriguin unes paraules que ell, mort, escoltarà: "Aquest violí té una sola corda / que només xiscla o gruny"; "I tinc la mort que em mira fit a fit / onsevulla que giri la mirada"; "De tant en tant la mort i jo som u". Inevitablement, ens llega la seva ombra en testament: "Em declaro vençut".

1973

Un bon dia d'estiu una colla de joveníssims universitaris el visiten a casa seva. Es tracta de Jaume Medina i Miquel DescLOT, que queden captivats per la lectura de *Vint-i-set poemes en tres temps*. Tres dies després hi tornen amb Sam Abrams, Xavier Bru de Sala, Gemma Armengol, Ramon Pinyol i Maria-Mercè Marçal. Darrere d'aquests noms hi hauria Llibres del Mall, el segell editorial que donaria volada a aquells textos que restaven impacients en el calaix. El *mallisme* entonaria les alternatives artístiques d'una nova realitat sociocultural i representaria l'inici d'una plataforma fantàstica que es mantindria allunyada d'hegemonies i esteticismes. Contemplant que abans d'aquesta data el Miquel només havia publicat tres poemaris, aquesta proposta permet la seva descoberta per al gran públic i la classificació del material produït en l'edició de la seva poesia completa, un procés que es consolidaria l'any 1989 amb Edicions 62.

Ja convivint pacíficament amb la malaltia, reprèn el seu compromís amb la gent senzilla. Es mostra crític envers el succeït més enllà de casa i convida el lector a dubtar per més que els diaris, la televisió i la ràdio afirmin o dilueixin. Mesos abans de la mort de Franco, comença a assajar les primeres temptatives de poesia netament política i d'adscripció compromesa a la construcció nacional de Catalunya. Posant en relleu referències de grans poetes nacionals com

Salvador Espriu, Joan Salvat-Papasseit i Pere Quart, traça amb destresa un gran joc de paral·lelisme entre dues situacions que l'emmanillen.

1975

"*Espanoles, Franco ha muerto*". Aquestes paraules pronunciades el 20 de novembre pel president del Govern Carlos Arias Navarro, posen el punt final a quatre dècades de dictadura a Espanya. L'endemà al matí, els ciutadans acudeixen als quioscs amb l'afany de llegir la notícia i el Miquel pronuncia "Ara és demà" com a lema del renaixement. L'obertura vitalista entreveu un futur ocult que cal construir pam a pam. El quatre de juliol de 1980 afirmaria a Joan Vinyoli: "Torno a utilitzar el plural, no pas només amb voluntat periodística, sinó perquè és així, plural, com em sento".

El present l'empeny a escriure *L'àmbit de tots els àmbits*, una obra en la qual retrata els franquistes que es reciclen en "demòcrates de tota la vida" i els sectors oportunistes que acullen tot allò que està molt lluny d'una vertadera ruptura. Però, tot i que l'espanyolisme s'assegura la continuïtat, ell proclama que se sent orgullós de la seva identitat i de viure aquesta història concreta, un missatge positiu que pretén sacsejar consciències catalanes. "Tot està per fer i tot és possible", encara ara. Vinyoli no tardaria gaire a desxifrar la línia comunitària, i el 30 d'octubre de 1981 respondria: "És un llibre ple de certeses i d'esperances en allò que som i en allò que puguem ser. La teva posició considero que és molt fecunda i sòlida i potser l'única possible en aquests moments. Ets un home "optimista", lluitador, tenaç, viril. Però una cosa és viure a Roda de Ter i una altra anar pels carrers d'aquest "gran poble" de Barcelona i sentir constantment i pertot arreu la llengua dels opressors i adonar-te de la seva actitud".

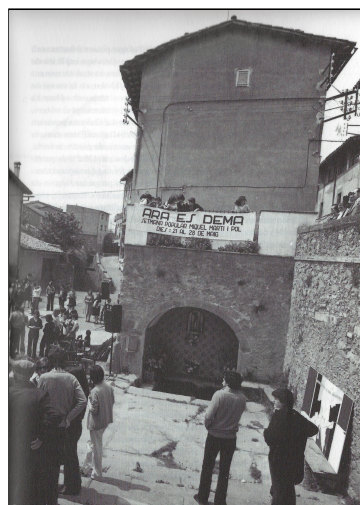
1977

En el desempolsegament de la dictadura franquista, cristal·litza l'interès de difondre l'assaig i l'estudi de la poesia. Com a resultat de les reunions del grup de joves intel·lectuals d'Osona a

casa del poeta, s'impulsa *Reduccions*, la revista que dona continuïtat a *Inquietud* (1955-1966). Miquel, Antoni Pous, mort l'any anterior, Jordi Sarrate, Segimon Serrallonga, Lluís Solà i Ricard Torrents són els fundadors d'un projecte lliure de censura que arribarà als nostres dies com un punt indefugible del cercle poètic dels Països Catalans. L'any 2003 la revista havia publicat més de 75 números, era la més important en llengua catalana i estava al mateix nivell i rigor que les millors d'Europa.

1978

Després que un imperatiu li disputi la llengua materna, la llibertat del seu país i la dignitat humana, difícilment acceptarà ser-ne còmplice. Un cop refusat el *Premio Nacional de Poesia* ofert pel Ministeri de Cultura del govern espanyol, el poeta rep un homenatge en format de setmana cultural organitzat per la comissió del PSUC. Sota el lema "Ara és demà", se succeeixen un seguit d'activitats a Roda de Ter, Vic i Centelles del vint-i-u al vint-i-vuit de maig. El cartell, dissenyat per Antoni Tàpies, i els adhesius amb l'anagrama "Llibertat d'expressió", basteixen de cap a peus les ciutats osonenques en suport de la companyia teatral Els Joglars, que en aquestes dates pateix una descàrrega repressiva per l'obra *La torna*. Entre la concurrència d'aquells actes que es converteixen en una reivindicació de la llengua i la poesia catalanes, hi trobem, entre d'altres, Vicent Andrés Estellés, Pere Quart, Agustí Bartra, Miquel DescLOT, Joan Brossa, Joan Vinyoli, Ramon Pinyol i Balasch, Lluís Solà i Xavier Bru de Sala.

Fotografia 9: (1978) Acte homenatge del PSUC. [Font: *Somiar el demà*]

El Miquel i la Dolors es traslladen al número vint-i-tres del carrer de les Escoles de Roda de Ter. El despatx i la biblioteca posseeixen grans finestres a través dels quals estableix una bonica connexió amb l'exterior i la naturalitat del seu poble. Tant és així, que arriba a batejar-lo com a barri de Bloomsbury, un districte londinenc on un grup d'artistes, entre els quals destaquen escriptors com E.M. Forster, T.S Eliot i Lytton Strachey; els pintors Roger Fry i Duncan Grant; filòsofs com Maynard Keynes i Bertrand Russell; la ballarina Lydia Lopokova; i les germanes Stephen Vanessa, Bell i Virginia Woolf; conreen vetllades intel·lectuals durant la primera part del segle XX. En aquesta enigmàtica atmosfera, escriu *Primer llibre de Bloomsbury*. L'obra, que abraça sòbriament la llum, la vida i la recerca de la bellesa, rebria les congratulacions de Joan Margarit en el número 19,1983 de la revista *Reduccions*: "... ha entrat fins al més fosc de la seva feblesa i n'ha extret el roc negre de la veritat. I això és un triomf, car poesia i triomf no tenen res a veure....".

Seguidament, publica *Estimada Marta*, un poemari que evoca, amb una forta càrrega eròtica i sexual, la relació amorosa entre un home i una dona. És aquest el fenomen que li concedeix l'oportunitat de sintetitzar l'experiència d'estar malalt i de recórrer espais de plenitud que l'esclerosi havia fet aflorar en forma de necessitat. Aquest tipus de confessió amorosa, ja vista una dècada abans a *Lletra a Anna*, posseeix una diferència primordial: l'Anna, és una entitat femenina concreta, mentre que la Marta, és "una de moltes", és a dir, és un estrany i suggestiu desdoblament de la personalitat del poeta, que, com Gustave Flaubert amb la seva *Madame Bovary*, se sent una mica temptat a considerar.

L'amor, com a bàlsam i salvació, identifica l'obertura d'un cicle poètic que acaba amb l'exercici d'assumir que el demà és l'ara i reprendre, amb tota vitalitat humana, l'avenir, mitjançant la integració de "l'altre" en l'autor. Reflectit en l'espill, aquest pronuncia "Confon-te amb mi com jo em confonc amb tu" i se'ns crida a ser testimonis d'un retorn que ell mateix instaura "Seguiu-me, si així us plau". *Estimada Marta*, el canvi, l'estímul, l'afirmació del present sobre el passat, de la vida sobre la presència de la mort i de l'assoliment del futur, seria un dels llibres més venuts de la poesia catalana, superant els 100.000 exemplars entre l'edició de Llibres del Mall i la d'Edicions 62.

1980

La popularitat i l'estima que aconsegueix com a figura de referència a Catalunya, el duen a encunyar el seu nom en centenars de columnes que escriu quan la poesia o l'abundant correspondència li deixen un lloc a la taula. A diaris com *l'Avui*, exhibeix un to pausat i contemplatiu, algunes vegades reflexiu i d'altres més a prop de la denúncia, en assumptes com la Guerra del Golf, el conflicte civil a Angola, l'accident nuclear de Txernòbil, el consumisme i la mateixa literatura.

1982

Les muntanyes, símbol d'harmonia i de placidesa, mai no han deixat d'estimular-lo i apaivagar-lo simultàniament. Ja en el pròleg de *Primer llibre de Bloomsbury*, el poeta havia parlat sobre l'estima, gairebé elegíaca, que sent pel país pirinenc. *Andorra, postals i altres poemes*, neix d'evocar vivències i de l'experiència de recuperar les escapades a les valls amb la família o els amics.

Mentrestant, el Miquel s'arrecera en el contacte permanent d'aquells amb qui se sent unit. Rep una innumerable quantitat de visites entre les quals destaquen les de Joan Oliver, del qual enveja la lucidesa i l'agilitat amb què s'expressa i, les de Joan Vinyoli, acompanyades de petits recitals martipolians. Pel que fa a la correspondència, cal emfatitzar la de Johannes Höslé, un professor d'alemany que li havia presentat el seu mentor Antoni Pous. El fet que també pateix esclerosi múltiple però amb manifestacions diferents, forja una càlida relació d'amistat entre ambdós personatges. En addició, aquest propicia la penetració del Miquel en antologies de poetes catalans traduïts a l'alemany.

El nou de juliol, comunicaria a Vinyoli una reflexió de vital importància que entreveu la superació de l'adversitat: "Hi ha, evidentment, unes deterioracions del nostre estat físic que ens sobrevenen i són inevitables i doloroses. Però jo penso que tota malaltia, tot trastorn, té, també, el seu component psíquic, que afegeix o resta importància al fet. Els metges ens "ajuden" a combatre les malalties, però el sentiment profund és només nostre i amb ell podem

operar contra el mal, que no és sinó un desequilibri, accedint a un estadi en què la por i fins i tot el dolor no ens desgavellin. No predico meravelles ni impossibles: què tenen els orientals que no tinguem nosaltres? El coneixement profund d'un mateix és una qüestió d'intimitat. Estimar-se no és sinó una mostra d'exigència i de vegades el rigor no constreny, ens allibera."

1984

Fa onze anys, el Miquel havia encarat amb certa naturalitat la mort del seu pare, els lligams afectius pel qual s'havien distanciat en el temps, delimitant una convivència més aviat convencional. El vint-i-dos de juny, la mort de la seva muller, a causa d'un càncer, suposa un batzac emocional inesperat que trastoca el seu univers. El desè dia de març de 1987, rememoraria aquell procés a la conferència *Algunes consideracions sobre experiència i poesia* de la Universitat de Bristol: "Tota la meva reflexió anterior sobre la mort, de la qual he parlat no fa gaire, havia estat sobre la meva possible mort, més pròxima, en certa manera, per la gravetat de la malaltia que havia contret. Això no obstant, jo no sabia que m'estigués morint; és més, estava convençut que no m'estava morint. La mort de la meva esposa, en canvi, era irrefutable, i aquest fet em va fer considerar amb una certa commiseració totes les meves reflexions anteriors sobre el tema. Com havia gosat parlar de la mort si no m'estava morint? Podia, és clar, invocar el dret del poeta a servir-se d'una experiència inventada, però la gravetat del que acabava de viure em feia sentir una gran incomoditat. És lícit parlar de la pròpia mort quan un està convençut que no s'està morint?".

De fet, dues setmanes després de la pèrdua de la Dolors, comença a escriure *Llibre d'absències*. L'obra, recull poemes corpreneadors, de cadència mediata i d'una fondària extraordinària. Alguns són record a doll, altres, fonda tristesa, però en conjunt, un esclat de bellesa eloqüent i harmònic, sense pena estrident. La vida, poderosa, reprendria el seu curs i ell s'hi reafirmaria. Així ho expressaria en les memòries del 1988: "La meva dona és passat, però viu en mi i hi viurà sempre. M'agrada pensar-la i en parlaré molt. Així m'acompanyarà com m'acompanyava aleshores". En aquest episodi, el poeta descobreix una altra mena d'amor i la necessitat de viure per experimentar-lo: "Jo visc i és vivint que puc pensar-te".

1986

El cor del Miquel s'omple de joia en acollir, gentilment, l'ànima d'una nova musa, anomenada Montserrat Sans i Mas. Ja fa uns mesos que la parella comparteix sostre en un primer pis del número tres del carrer Josep Caminals, propietat d'Emili Teixidor, quan el vint-i-sis de novembre contrau matrimoni. Junts, inicien un període actiu pel que fa a l'aparició del Miquel en actes públics i homenatges, en el qual ella li mostra sempre un suport incondicional.

Tot i això, la malaltia el desgasta. A causa del dolor i el cansament el doctor Barraquer l'avisava que, en el moment menys esperat, pot patir un nou brot. "Ningú que no hi hagi passat coneix el trauma de la impotència a l'hora de fer les més petites coses", però en aquests anys de placidesa, l'adversitat realment important és afrontar la vellesa. Per aconseguir-ho, emprèn la redacció de textos diarístics en una breu estada a la casa rodona de Desvilar de Tavertet, abocada a la vall del Ter, i s'adona que el món de justícia, solidaritat i pau que tant ha anhelat queda eclipsat per una democràcia insuficient.

Fotografia 10: (1986) 26 de novembre, dia del casament amb Montserrat Sans. [Font: Somiar el demà]

1988

L'avió s'enlaira direcció a París mentre Lluís Llach mira de reüll *L'àmbit de tots els àmbits*. Immediatament, el regal d'una amiga i del seu autor, Miquel Martí i Pol, l'atrapa en una lectura reflexiva. Aquella poesia, tan comprensiva, connecta amb la seva mateixa actitud de reacció enfront de la lluita política i convençut que cal projectar-la l'ensenya a Josep Maria Flotats, que queda igualment trasbalsat: un hi posarà música i l'altre veu.

A poc temps estant, havia visitat l'autor al carrer de les Escoles de Roda de Ter i no seria l'última vegada que els ulls d'ambdós espurnejarien respecte i admiració. El Lluís és convidat per l'alcalde de Girona a celebrar el pregó de les festes de Sant Narcís i, avergonyit, accepta la clàusula amb una condició, que el Miquel també pugui al balcó del consistori. Per al cantautor, l'univers martipolià s'obre de bat a bat i la fascinació i l'admiració creix.

Aquell mateix vespre, a la residència del Lluís a Parlavà, comencen a prendre forma els projectes a venir i l'amistat que es forjarà. Seran freqüents les visites de Llach a Roda i les estades de Martí i Pol a Porrera o al mateix Parlavà. Naixeran diversos discs com *Un pont de mar blava* (1993), que bastirà la unió entre totes les cultures que s'estenen a banda i banda del Mediterrani; *Món Porrera* (1995), producte d'emocionants experiències a la casa pairal; i la cantata "Germanies" inclosa a *Temps de revoltes* (2000), un cant d'amor i futur als Països catalans.

El 1992, detectarien al Lluís un melanoma maligne i li donarien una perspectiva de vida d'un any i mig si fa no fa. La Parca permetria convertir la relació música i ànima en un aprenentatge vigorós i des de l'agnosticisme reflexionarien sobre si el no-res els provocaria serenitat. "Com si no coneguéssim els senyals / que ens diuen la justa mesura / superba i absurda d'aquesta existència. // Gira, però a Roda de Ter, hi tinc un amor secret / que porta el nom del meu àngel." (*Cançó del de Verges*, dedicada al rodenc).

1992

En la segona casa de l'esquerra del carrer de Sant Antoni Maria Claret, a pocs metres del Pont nou, els versos d'una vida viscuda desvetllen el Miquel i li reclamen un espai de privilegi. Des de la seguretat de la meditació lúcida, brolla poesia amorosida, fatigada i monòtona, és el moment de fer balanç i reconstruir el record. "L'adolescent ha envellit molt amb tu, / però, tossut, encara et repta i clama, / desesperat i greu com un asceta".

Entre aquest any i el 1994, el Miquel inicia una profitosa relació epistolar amb Antoni Miró. L'artista alcoià li fa arribar *Roig nuet*, un nu femení que embadaleix al poeta i, en senyal d'agraïment, aquest li dedica *Esbós de lletra*. El desig de conèixer-se personalment es veu condicionat per la reduïda autonomia del poeta, però el vint-i-nou d'octubre de 1993, ell, la seva muller i el Lluís Llach eixirien a la carretera amb un R-5 per rodar cinc-cents quilòmetres fins al mas del Sopalmo, la impressionant casa museu on habita Miró i la seva família, als encontorns d'Ibi, a tocar d'Alcoi. La visita seria decisiva per la interrelació posterior entre paraula i imatge.

Un any després, el pintor formalitzaria a l'estudi de Can Rajoler de Pals una col·lecció de *collage* reflectida en els versos que el poeta havia escrit el 1990 a la *Suite de Parlavà*. En conjunt, trenta-vuit plasmacions iconogràfiques que l'Institut d'Estudis Catalans divulgaria en diferents exposicions i en l'obra *Mirades creuades*. "Miquel és una gran lliçó d'humanitat i de resignació, de goig de viure" immortalitzaria Miró en el seu dietari.

1999

Coincidint amb el seu setantè aniversari, a l'agenda del Miquel i la Montserrat no hi cap ni una agulla. L'any Miquel Martí i Pol s'estrena amb la fundació de l'Associació d'Amics de Miquel Martí i Pol, presidida pel professor, editor i escriptor Ramon Besora i Oliva. Aquesta, té la finalitat de dur a terme i promocionar tota classe d'activitats relacionades amb defensar els interessos socials, professionals i culturals del poeta. Tot seguit, la Universitat Autònoma de

Barcelona el nomena doctor honoris causa i, el vint-i-tres d'octubre rebria la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya.

En el Palau de la Generalitat, cap a la una del migdia, pren la paraula Marie Claire Zimmermann, professora de la Universitat de París-Sorbona i directora del Centre d'Estudis Catalans a París. Just fa un any que aquesta institució li havia dedicat un homenatge en el qual acudeix de grat i Zimmermann destaca, admirada, la disponibilitat dels poetes a Catalunya: "El que ens va impressionar com a francesos va ser el fet que el poeta fos humanament una plena encarnació de la seva paraula; i això no és freqüent". I afegia "La felicitat de l'amor amb la Montserrat Sans, l'humor dels ulls, l'extrema atenció al món, la fantasia, la percepció d'un núvol al cel de la *Place des Vosges*, els records, la lucidesa més extrema amb l'elogi del cos. Martí i Pol ha creat un llenguatge però la llengua catalana, la seva llengua, també l'ha creat. Per aquesta raó, la persona exerceix una extraordinària fascinació, una seducció que tots recordem i de què parlem molt sovint al centre. El somriure de Martí i Pol és la intel·ligència feta visible, el signe de la sempre possible comunicació". El ressò que ha assolit fora del país és atribuïble a la capacitat que aquest té de dir les contradiccions de l'home universal.

2000

És legítimat com a portaveu d'una identitat, uns afanys, uns valors i uns principis. Parlem d'un gran poeta en un país de grans poetes, un emblema que el poble fa seu a la manera de Vicent Andrés Estellés a València o Robert Bruns a Escòcia. A hores d'ara, el Parlament de Catalunya aprova per unanimitat donar suport a la presentació d'una candidatura de l'autor a l'Acadèmia Sueca per al premi Nobel de Literatura, sumant-se d'aquesta manera als suports donats per quatre-cents ajuntaments catalans.

2002

La irracionalitat dels homes en la resolució de conflictes sempre ha estat un tòpic pel qual interessar-se i formular interminables preguntes. *Haikús en temps de guerra* és l'obra que,

mitjançant el retrobament de la fe en l'home i la dona, dona resposta i alimenta l'esperança. Aquesta, du el nom de la seva filla Maria Àngels, a qui adreça algun d'aquells versos. A les acaballes d'aquest any publica *Després de tot*, on no es mostra sorprès ni especialment trist, només una mica decebut, però ell, el poeta, encara és capaç d'entendrir-se contemplant "que encara em queda molt passat per viure".

2003

Diu Ramon Besora que, a l'habitació de l'hospital de Vic, Miquel li xiuxiueja que el darrer poema, "Quietud perduda", el trobarà al calaix de la seva taula de despatx. A conseqüència de les complicacions del seu estat de salut, l'u de novembre les campanes toquen a mort. L'endemà, rep sepultura al cementiri del seu poble, situat una mica més amunt de la plaça del poeta. En la cerimònia del seu funeral, Ricard Torrents pronuncia "I ara qui posarà mètrica a la utopia, a la solidaritat, al compromís?". Serien els catalans del segle XXI els que prolongarien el seu nom i la seva obra. Són dies en els quals corren mars de tinta en la premsa universal. En les principals capçaleres i en les pàgines de cultura s'amunteguen les qualitats del poeta que temps enrere havia vaticinat la seva pròpia mort.

UN DIA SERÉ MORT

Un dia seré mort	Un dia seré mort	Digueu-me quin prodigi
i encara serà tarda	i encara serà tarda	fa la tarda tan dolça
en la pau dels camins,	en els ulls de la dona	i tan intensa alhora,
en els sembrats verdíssims,	que s'apropa i em besa,	i a quin prat o quin núvol
en els ocells i en l'aire	en la música antiga	he d'adscriure el meu goig,
quietament amic,	de qualsevol tonada,	perquè em sé perdurable
i en el pas d'aquells homes	o, encara, en un objecte,	en les coses que em volten,
que desconec i estimo.	el més íntim i clar,	i sé que algú, en el temps,
	o potser en els meus versos.	servarà el meu record.

(Del llibre *Paraules al vent*, 1954)

3. EL JO POÈTIC

La biografia de Miquel Martí i Pol ha estat marcada per dos factors determinants: la seva condició social —neix en una família treballadora— i el marc geogràfic on es desenvolupa junt amb la seva vida laboral —el poble de Roda de Ter—. La seva dedicació a la poesia, que comença a aflorar entorn del 1948, és, des d'aleshores, la millor referència biogràfica de l'autor.

Com explica Joan Ferraté a *La operación de leer: principios y ejemplos de interpretación*, el poema és una traducció del pensament en imatges i símbols concrets. Per aquest motiu, aquest no es refereix a la realitat de la vida sinó a la mateixa realitat de l'autor i, per tant, “la diferència entre art i esdeveniment és absoluta” i “l'efecte de l'obra d'art sobre la persona que en frueix és un tipus d'experiència diferent de qualsevol altra experiència no relacionada amb l'art” (Eliot, 1996). És a dir, d'igual manera que l'experiència es literaturitza, el *jo* també ho fa.

La teoria literària del segle xx ha defensat la importància de la dissociació entre el *jo* que es presenta en els poemes i la persona real que els ha ideat. En poesia, la terminologia emprada per a referir-se a aquest concepte és *jo real* i *jo poètic o líric*. Per a resoldre aquesta relació, és aclaridor el fragment següent de l'antologia escrita per Ballart el 1998: De la mateixa manera que el ventríloc, el poeta estafa la seva veu atribuint-la a un personatge interposat, que els lectors ens avenim a prendre com a emissor, tot i saber que la seva veu és fruit d'una impostació convencional, un característic fingiment del mode líric. També com en l'exhibició d'un d'aquells artistes vocals, el poeta pot guanyar-se, amb aquest artifice, una distància molt valuosa per abordar més objectivament el seu tema, i, alhora, una notable llibertat, perquè el “ninet” que aparenta accionar tindrà llicència per dir coses que no sempre serien acceptades en boca de l'autor.

Una vegada acceptat que aquest *jo* és una creació literària, hem de comprendre que, tot i que potser és l'experiència personal la que ha abrandat el poema, allò que ha d'esdevenir el centre d'atenció del lector és la composició en si, perquè de fet, l'experiència, en literaturitzar-se, també ha metamorfosat. Doncs, la biografia de l'autor ha de ser un ajut però mai una

justificació, així com l'aprenentatge vital del mateix lector ha de fer possible la renovació dels valors del poema amb l'objectiu de confondre's amb ell.

3.1 CARÀCTER, TO I ESTIL DE LLENGUA

Els aclariments teòrics anteriors, necessaris per a comprendre la base de la concepció poètica de Miquel Martí i Pol, plantegen que la seva obra posseeix un caràcter fortament autobiogràfic o que, segons l'expressió de la crítica i els estudis poètics contemporanis, la seva és una "poesia de l'experiència". És a dir, una manifestació poètica que pren com a material de referència l'experiència personal i l'elabora adequadament a través del llenguatge per transformar-la en poesia.

El gènere líric al qual pertany gairebé tota la poesia que s'escriu, indueix el *jo poètic* al fet que, quasi sempre, sigui el referent immediat de la veu poètica. Aquest fenomen no tan sols és possible gràcies al caràcter, sinó a un to i un estil de llengua determinats que expliquen i defineixen aquest tipus de manifestació artística. El vers en el qual domina un to tant discursiu i descriptiu com narratiu i filosòfic, relata sentiments i idees per sobre d'un vers imaginari o conceptual, més aviat suggerit mitjançant un hermètic món metafòric, que per la seva íntima personalitat no és sempre fàcil de desxifrar.

El crític literari, assagista i editor català Àlex Broch i Huesa, argumenta que el simbolisme martipolià és un recurs estilístic accessible, però molt personal i únic, pel qual només pot ser entès en la seva obra. Els poetes poden seguir una tradició o construir-la: l'esgarip, la imatge que imaginem quan parla de "amb vidres a la sang", és la mateixa que, interiorment, sent i viu quan està malalt. Aquest és un element importantíssim que comporta una nova comprensió de l'exterior a través de la mirada. Si recordem alguna fotografia del Miquel en l'última etapa de la seva vida, és interessant considerar la intencionalitat del fotògraf. "Salveu-me la mirada" és una petició i un ajut, però simultàniament una forma de comunicació i percepció del món.

Malgrat l'especificitat del seu aprenentatge vital, la comunicabilitat és la finalitat principal d'un llenguatge poètic que té l'objectiu de dirigir-se als rodencs en primera instància. El poeta no

estrafà la veu ni és excessivament artificiós, probablement perquè no ha anat a la universitat, però senzillament es mostra correcte i formalment acurat en l'harmonització dels decasíl·labs. Fins i tot, quan exerceix de crític a la revista vigatana *Oriflama*, demana als altres autors la seva pròpia ètica i estètica.

3.2 CAUSES I MOTIUS DEL RECONeixEMENT I LA POPULARITAT DE LA SEVA POÈTICA

En la literatura catalana del segle XX, s'afirma que Miquel Martí i Pol és un poeta nacional, la qual cosa vol dir que ha produït una gran concentració de consens en la seva poesia. En el seu moment ho va ser Joan Maragall, després la llengua i el teatre de Josep Maria de Sagarra, seguidament l'obra de Salvador Espriu, la qual es focalitza en el poemari *La pell de brau...* definitivament, aquests autors han estat l'objecte d'estudi de la crítica literària contemporània, una metodologia que explica la sociologia de la literatura i permet saber, gràcies a valors com l'autenticitat, la sinceritat, el compromís i la proximitat, per què han estat més o menys estimats.

En el cas del nostre protagonista, la capacitat comunicativa exposada anteriorment és la responsable de despertar aquesta palpitant pregunta, la qual podem contestar plantejant tres raons fonamentals, la primera de les quals respon a la forma poètica i les altres dues a la seva posició davant del fet poètic: des de l'inici, la teoria poètica ha establert uns conceptes savis i erudits que parlen de trobar clos, trobar ric i trobar lleu, és a dir, hermetisme, formalitat artificiosa i comunicabilitat. El fet que el Miquel recorri primordialment al trobar lleu, suggereix compromís, autenticitat i sinceritat.

En els anys seixanta, l'època de l'antifranquisme i de la defensa de la classe treballadora, hi ha autors que aporten un raonament genèric, propi d'un procés biogràfic que és molt paral·lel al de tothom, i d'altres que introdueixen principis d'especificitat íntima. Martí i Pol recorre a elements característics de la persona, com el balanç vital, però a més conforma l'obrer en un espai rural i introdueix unitats atípiques d'aquest, com el capital a "Nova oració del parenostre" del llibre *La fàbrica*. La seva condició social brinda autenticitat i sinceritat a la

paràfrasi metafòrica d'aquest *parenostre* tergiversat, així com l'esclerosi múltiple exclou l'actitud metafísica de les seves reflexions sobre la mort.

3.3 ETAPES LITERÀRIES

La vida és una producció precisada per raons que determinen les seves escenes. En la poesia martipoliana, descobrir els factors que expliquen aquests canvis és trobar els condicionants que influeixen en la vida del poeta, i indicar-los és determinar les claus d'interpretació que ens hi aproximem. Analitzant els quasi quaranta llibres que ha publicat, la major part de poesia, encara que també té editats un volum de narracions, dos de memòries novel·lades i un de correspondència amb el poeta barceloní Joan Vinyoli, podem establir cinc períodes que van de l'obertura al tancament, o més ben dit, d'una vida exterior a una vida interior. Mentre que llegint les antologies i els quatre volums de l'Obra poètica, desvestim la coherència que en tot moment ha orientat el procés creador del poeta.

La taula següent mostra esquemàticament les característiques principals de les etapes literàries de l'autor: la primera columna, permet determinar l'ordre temporal d'aquestes; la segona, les defineix breument; la tercera, presenta la matèria poètica bàsica i essencial —la seva biografia— que ha estat convertida en poesia; la quarta, especifica l'estat on aquesta culmina; i, finalment, la cinquena selecciona algunes obres en què el fet poètic assenyalat es manifesta excel·lentment. [Pàgines 3-15 de l'annex; recull complet de la seva obra].

Cronologia	Etapla literària	Matèria poètica	Estat	Obres importants
1948-1956	Plantejaments existencialistes	Educat en un ambient regit pel catolicisme imperant de l'època, compon un cant espiritual amb una tipologia especial. A diferència d'Ausiàs March, Palau i Fabre o Blai Bonet, medita metafísicament a la recerca d'un Déu que, sense respondre a la seva angoixa, el traga d'una solitud desesperada.	Interior	<i>Paraules al vent</i> , 1954. <i>Quinze poemes</i> , 1957.
1957-1970	Realisme històric i compromís social	Fidel als seus orígens, conclou que la salvació és en allò que viu i percep davant seu: la condició humana. Del sentit de solidaritat i compromís en fa una crònica realista, amb protagonistes antiheroics que reivindiquen els seus drets socials i polítics.	Exterior	<i>El poble</i> , 1966. <i>La fàbrica</i> , 1972.
1971-1975	La malaltia	L'esclerosi múltiple irromp inesperadament significant una progressiva	Interior	<i>Vint-i-set poemes en tres temps</i> , 1972.

		paralització i pèrdua de la veu. Inicia el contacte i la descoberta de la malaltia per tal d'adaptar-s'hi.		<i>La pell del violí,</i> 1974. <i>Quadern de vacances,</i> 1976.
1976-1989	Superació artística de les adversitats i l'optimisme creatiu (1976-1982) Serenitat i maduresa (1983- 1989)	Assumeix que l'esclerosi no ha de ser un condicionant que li impedeixi viure. No hi ha previsió de futur; hi ha afirmació de present. El vitalisme coincideix amb el creixement nacional de la societat catalana. La vellesa força un vers greu, profund i trist, que ens mostra un home cansat i sol a causa de la mort de la Dolors, però que no renuncia a avançar. El seu signe vital és un moviment oscil·latori entre l'afirmació i la negació, dos pols aparentment contradictoris que es complementen.	Exterior	<i>Crònica de demà,</i> 1977 <i>Estimada Marta,</i> 1978. <i>L'àmbit de tots els àmbits,</i> 1981. <i>Primer llibre de Bloomsbury,</i> 1982. <i>Llibre d'absències,</i> 1985. <i>Els bells camins,</i> 1987.
1990 - 2003	Balanç de vida	El judici de la realitat catalana i mundial el preocupa profundament.	Interior	<i>Un hivern plàcid,</i> 1994. <i>Llibre de solituds,</i>

		<p>La solitud és serena, assumida i vista com un refugi íntim.</p> <p>Escriu les seves memòries desdoblaes entre dues veus poètiques: el jove que va ser i el gran que és.</p> <p>Sovint dialoguen entre si plantejant una forma poètica poc freqüent. Amb voluntat de permanència abraça plàcidament la mort.</p>		<p>1997.</p> <p><i>Haikús en temps de guerra</i>, 2002.</p> <p><i>Després de tot</i>, 2002.</p>
--	--	--	--	---

4. EL JO AUTÈNTIC

“Ja fa més de vint anys de la visita que em van fer els nois i les noies de l’escola El Puig d’Esparreguera, acompanyats, entre d’altres, per en Ramon Besora. Resultava que els alumnes de 6è, 7è i 8è del que en aquells moments se’n deia EGB havien fet un treball sobre el meu poema “Primavera” i me’n venien a ensenyar els resultats. Jo no ho sabia, és clar, però “treballar” per a ells havia volgut dir fer diverses lectures, individuals o col·lectives, del poema, discutir-ne la interpretació i recrear-lo en imatges. El que jo vaig veure aquell dia a casa va ser, evidentment, només el resultat final de l’experiència, però pel que em va explicar en Ramon i algun dels mestres que l’acompanyaven, i també pel que van dir els nois i noies més grans o més decidits, em vaig poder adonar, admirat, de l’abast de la feina que havien fet entre tots, de la dimensió pedagògica de l’experiència i de com havia incidit en els alumnes. Els dibuixos que em van ensenyar eren, al meu modest entendre, excepcionals de concepció i de realització, però m’atreviria a dir que el que més n’excel·lia era la intensitat i la força que manifestaven, una intensitat i una força que —ho dic ben sincerament— deixaven el meu poema com a simple referent d’un treball magnífic, dels alumnes, és clar, però també dels

professors. En aquella època, jo vivia en una caseta de planta baixa propietat dels amos de la fàbrica on havia treballat des dels catorze anys, i com que jo en feia vuit que estava malalt i cap a sis que havia hagut de plegar de treballar, feia servir com a diguem-ne despatx una petita habitació del mig de la casa que donava a un celobert. Allí va ser on vaig rebre l'ambaixada d'El Puig, i he explicat això de l'habitació perquè per allí dins hi van passar els més de cent (sí, sí, 100) nois i noies que m'havien vingut a veure. Va ser una experiència única i potser irreplicable. En grups de set o vuit —el màxim que permet, amb bona voluntat, l'habitació— tot aquell bé de Déu de quitxalla va desfilar davant meu, alguns amb rostre sorprès o astorat, d'altres amb una envejable desimboltura. No en recordo pas les cares, tant se val, però sí que conservo ben viva la memòria d'aquell fet extraordinari. Després d'aquella experiència de la “Primavera” va venir la de l’“Hivern”, potser encara més perfecta. Els nois i noies, però, ja no van tornar. Amb tot, els meus lligams, de col·laboració i sobretot sentimentals, amb l'escola i amb el Ramon Besora encara duren. Per això, ara que setantejo, em complau recordar aquells moments i fins i tot m'emociona pensar que potser algun d'aquells nois i noies encara es recorda de mi.” MIQUEL MARTÍ I POL.

“Sempre he estat un àvid lector de poesia i havia seguit amb molt interès la trajectòria de Miquel Martí i Pol. Considerava que era molt necessari que en l'univers dels infants, de l'escola, la poesia hi tingués un espai important. Així ho entenia com a mestre. En arribar a l'Escola El Puig d'Esparreguera vaig proposar als alumnes uns jocs amb les lletres, amb les paraules, assajar rimes, recordar i recopilar cançons de la seva infantesa, endevinalles i... llegir poemes per aconseguir que, sense que ningú els obligués, fossin capaços d'animar-se a escriure els seus propis poemes. Entre totes aquestes activitats n'hi va haver una que marcaria —i de quina manera!— l'esdevenir d'aquells nois i noies, d'aquella escola, d'aquelles famílies, també el meu. Va ser en el moment d'introduir la poesia de Miquel Martí i Pol a l'aula, a les seves vides. Vam començar amb el poema “Primavera”. Aquest poema que ens va animar a fer-ne una recreació, a apropiari-nos del text i tot seguint el camí que havia fet el poeta en escriure'l vam intentar buscar-hi una nova dimensió, una nova vida fent un poema paral·lel utilitzant un altre llenguatge: l'audiovisual. En acabar el projecte ens va semblar que seria molt interessant anar a Roda de Ter per conèixer el poeta i lliurar-li el treball. Personalment encara no el coneixia i vaig parlar per telèfon amb la seva esposa, Dolors Feixas. Em va contestar que no l'havia visitat mai cap grup escolar i em va preguntar: Quants vindreu? No sabia com

respondre, no m'hi atrevia perquè hi volia anar amb tots els que havien participat en aquella experiència poètica: un centenar de nens i nenes, de nois i noies de sis a catorze anys. Finalment vam acordar un dia per fer la visita. Un dia de tardor, dos autocars, un centenar de vailets, cap a Roda. Va ser una experiència màgica, tan gratificant que va generar un seguit de cartes del poeta a l'escola i va ser l'inici de la meva amistat amb ell. Posteriorment, els treballs fets a l'escola sobre els poemes de M.M.P. "Primavera" i "Hivern" van ser editats per la prestigiosa editorial de poesia El Mall. Va ser tan engrescador tot plegat que va generar una febre poètica a l'escola i es va fer extensiva a les famílies durant uns anys. La mateixa editorial va editar un altre llibre titulat "Relotge de Pagès" amb els poemes i il·lustracions d'aquells nens i nenes. Havíem passat de la recreació a la creació poètica. De tot plegat fa quaranta-tres anys i encara em demanen universitats catalanes i alguna de fora, any rere any, que expliqui l'experiència als alumnes de pedagogia i de magisteri. I a vegades també el Departament d'Educació perquè ho expliqui als mestres." RAMON BESORA I OLIVA.

Els escrits anteriors introdueixen els protagonistes de la història d'aquest capítol, que du per títol *El jo autèntic*. Cal tenir en compte que, fins ara, hem analitzat minuciosament l'autor dissociant els dos vessants que el constitueixen: el biogràfic i el literari. És aquest el moment en què ambdues actituds seran, simultàniament, una mateixa expressió. La vivència del 1977 a l'escola El Puig d'Esparreguera, al Baix Llobregat, permet al Miquel adquirir una visió global imperada pel candor i la genuïnitat. De fet, aquesta l'havia posseït sempre, però el vincle afectiu amb els infants i l'amistat amb el mestre, escriptor i editor Ramon Besora i Oliva, fa possible la seva materialització.

Imatge 11: (1977) Il·lustració del poema "Primavera". [Font: Escola i creativitat]

4.1 BON PROFIT! PER MOLTS ANYS!

Els límits de la literatura infantil, juvenil i la destinada als adults han estat, en tot temps, indefinits. Doncs no ha de semblar paradoxal que quan Ramon Besora treballa els poemes “Primavera” i “Hivern” a l’escola El Puig d’Esparreguera, els seleccioni del llibre *El poble* (Martí i Pol, 1966) considerat per a adults i, tanmateix, els publiqui a la col·lecció “El Petit Mall” d’Edicions del Mall, reservada als infants. A l’entrevista amb l’editor, em confirma que, malgrat que el Miquel no havia pensat mai dirigir-se als nens i nenes, la seva obra tenia un gran ressò entre aquests i, per aquest motiu, va suggerir-li que fora interessant que els més menuts tinguessin també a l’abast un tast de la seva poesia.

A diferència de la narrativa, que havia reviscolat els anys seixanta, la major part de la lírica emanava de poetes dels anys trenta, els quals tampoc no van escriure obres per a infants, sinó que els oferien poemes enrevessats que els poguessin resultar assequibles. En un article per a la revista *Ausa* el 2014, Maria Pujol i Valls exemplifica l’exclusivitat d’un caràcter que queda copsat per un estil majoritari per antonomàsia: Miquel Desclot, en un recorregut històric pel gènere, solament glossa quatre autors de la represa que publiquin volums de poesia infantil abans de Martí i Pol: Josep Carner enceta el camí amb *Museu zoològic*, el 1963, i *Bestiari*, l’any següent; Marià Manent i Joana Raspall no hi fan una incursió fins a principis dels vuitanta amb *Espígol blau* i *Petits poemes per a nois i noies*, respectivament; i, finalment, el 1984, Joan Vila i Vila s’hi afegeix amb *La pluja boja*. Per pal·liar aquesta situació desoladora, l’editorial Empúries treu a la llum una col·lecció de poesia infantil el 1986: “La Poma Verda”, dirigida pel mestre Ramon Besora, Carme Solé Vendrell i Martí i Pol.

A causa de l’època històrica en què viuen, tant Martí i Pol com Besora i Oliva estableixen vincles entre els referents anteriors als anys quaranta i refan l’imaginari infantil. Tenint clara la consigna que els nens s’han de sentir propers al que llegeixen, confeccionen una llista de temes entre els quals, pel seu entusiasme, destaca el menjar. Aviat, la xocolata desfeta, el pa torrat amb mantega, els fideus a la cassola, els ous ferrats, l’arròs blanc, les patates fregides, la carn arrebossada, la crema, els bunyols, el flam, el pa amb xocolata, el pa amb oli i sucre, les

croquetes, la truita i el pa amb tomàquet descriuran la predilecció de la mainada per certs aliments i la joia de compartir-los serà il·lustrada per Carme Solé i Vendrell. Mitjançant aquest mateix procediment naixerà *Per molts anys!*, una obra en la qual el Miquel no se'n podrà estar, altra vegada, de fer referència a la seva afecció pels senars.

El format d'Empúries el 2003, que combina els dos reculls amb el disc compacte dels poemes musicats per Toti Soler i recitats per ell mateix i Cinta Massip, s'ha convertit en una lectura habitual en moltes escoles. Fins i tot, els versos de *Bon profit* decoren molts establiments de l'àmbit de l'hostaleria, sent una estratègia de màrqueting eficaç. Si bé volums del mateix gènere publicats en les últimes dècades i elogiats a bastament per la seva qualitat literària no han "obert la gana poètica" dels infants, ha estat per l'absència de tres ítems principals: la quotidianitat temàtica, la popularitat de l'autor i la qualitat de les il·lustracions.

Imatge 12: (2020) "Xocolata desfeta", del poemari infantil Bon profit!.

[Font: <http://eisoldelpont.blogspot.com/2018/05/xocolata-desfeta.html>]

5. ENTREVISTES

Tothom compta amb una sèrie de característiques físiques, socials, psicològiques, de nivell socioeconòmic i cultural que el fan ser diferent. La diversitat és la riquesa cromàtica que embelleix la col·lectivitat i que, indirectament, ha estat present en la narració d'aquest relat. Darrere de cada nom citat hi ha un itinerari vital per descobrir, però més enllà de les peculiaritats d'aquest, bo seria conèixer la seva avinença amb el del Miquel.

L'amistat és una relació afectiva en la qual cerquem confiança, consol, amor i respecte, qualitats que descriuen, enterament, el nostre vessant més humà. Montserrat Sans i Mas, vídua de l'autor, Maria Àngels Martí i Feixas, la seva filla, Ramon Besora i Oliva, amic i president de l'Associació d'Amics de Miquel Martí i Pol, i Montserrat Caralt i Sagalés, directora de la Fundació, m'han fet coneixedora dels matisos i les expressions que possibiliten aquest fenomen i que són imprescindibles per a un fidel acostament a la figura del poeta. Per consegüent, és interessant comentar-ne el contingut, però abans, val a dir que pel seu valor sentimental, algunes qüestions es troben transcrites de manera íntegra.

En els darrers anys de la seva vida, el Miquel tenia uns ritus quotidians molt metòdics. La seva malaltia l'obligava a fer-ho tot molt lentament, motiu pel qual passava molta estona arreglant-se, mentre escoltava música clàssica i reflexionava sobre ves a saber què. A causa del sotrac interior que va suposar l'esclerosi múltiple, el gust per la cançó francesa de Brassens, Ferré o Brel va ser substituït pel de Shostakóvich, Bach i Mozart, tot i que sovint, Bob Dylan o la cançó catalana de Raimon i els Setze Jutges harmonitzaven aquella petita cambra. El poeta sempre deia que tenia bona oïda, és a dir, bona disposició natural per la música. Quan va fer incursió en el món de la Nova Cançó, hi havia qui opinava que no sabia gaire de res, ni de tocar, ni de compondre, ni de cantar... per això afirmava que el públic que anava als seus recitals era molt generós, que la seva complicitat estava garantida per endavant, i això l'ajudava molt. Fins i tot, en diverses ocasions havia cantat davant de públic infantil, esdeveniments pels quals concebia un repertori especial que, malauradament, s'ha perdut.

Gairebé al migdia anava al seu despatx a obrir la correspondència. Després de dinar hi tornava a treballar i a escriure els seus poemes, també amb un mètode molt seu: primer els escrivia a mà, en una llibreta i tots d'una tirada perquè prèviament ja se n'havia fet una idea; a continuació, en feia correccions, poques, i els passava a net amb la seva Olivetti elèctrica; i, en acabar, demanava que li llegissin amb el fi de sentir-ne la sonoritat. La seva inspiració poètica procedia, en primer terme, de la realitat que observava, fet que es fa palès a *La fàbrica* o *El poble*, i, en segon terme, de la realitat individual que vivia, narrada a *Llibre d'absències* o a *L'àmbit de tots els àmbits*. La seva biblioteca personal es conserva al fons especial de la Biblioteca Bac de Roda de Ter i hi té majoritàriament poesia, tant antiga com contemporània del seu temps, però també hi podem trobar llibres filosòfics.

Així doncs, el Miquel era un home profundament autoexigent, amb una gran capacitat crítica, d'anàlisi i de revisió. Es definia com a poeta i si l'anomenem escriptor és, en tot cas, una manera de reivindicar el seu origen obrer. En la seva obra és clar que, per a ell, l'essencial eren les petites coses com el gest, els canvis de llum, els somriures, l'aire... Entenia la poesia com l'expressió de l'experiència viscuda i com la manifestació permanent d'un compromís envers el món. Vida i obra són dos elements implícits en una mateixa unitat i per tot això, encara que hagués viscut en un altre temps, hauria trobat el camí per entendre "aquell món" i donar-lo a entendre.

5.1 MONTSERRAT SANS I MAS

Quina relació tenia vostè amb el Miquel? Quins van ser els orígens d'aquesta?

Jo, personalment, al Miquel, no l'havia vist mai, per tant, només coneixia els seus poemes i la meua admiració per aquests és la que em va motivar a buscar una entrevista per poder anar a veure'l a casa seva. A través d'un amic comú hi vam anar amb la meua família i vaig portar tots els llibres que jo tenia d'ell perquè me'ls signés. Després, a partir d'aquesta visita, ens vam començar a escriure cartes i així va començar la nostra relació, a través de les cartes.

Què li transmetia com a persona?

Primer vaig conèixer el poeta, a poc a poc la persona. Em transmetia confiança, llibertat, poder parlar de tot; en un principi era això. Després el vaig conèixer més a fons, vaig conèixer la seva disciplina —ell valorava molt la justícia—, vaig conèixer el seu treball, la manera que tenia d'escriure els poemes, el compromís amb les persones, amb el país i amb la llengua.

Si hagués de triar un poema de tota la seva obra, quin seria i per quin motiu?

Bé, n'hi ha molts de poemes que m'agraden d'ell però potser triaria un del llibre Andorra, postals i altres poemes que es diu "Si fossis terra creixeria amb tu". És un poema que el vaig trobar molt íntim i em va interpel·lar. Després hi ha el llibre Els bells camins que me'l va dedicar a mi i que parla de la nostra història.

Actualment, què li transmet llegir la seva obra?

Doncs tot i que ara no llegeixo en excés, ho he de reconèixer, trobo que els seus poemes són molt actuals. Això ho trobo molt sorprenent, com si fossin poemes atemporals encara que parlen molt del temps des d'on ell els va escriure.

Expliqui alguna anècdota que el defineixi com a persona.

Ui! De vivències en tinc moltes per poder explicar, i segurament també alguna que no es pot explicar. Per sobre de tot podria parlar dels moments de conversa que ell tenia amb els seus amics i amigues o amb les nombrosíssimes visites que rebia. També els moments de conversa que teníem ell i jo. Encara que li costés de parlar, a ell li agradava molt xarrar, pensar i entrar a fons amb totes les coses. Sempre es demanava el "per què" de tot, i acabaves les converses exhaust de tant analitzar les coses.

Si pogués tenir una altra conversa amb el Miquel, què li diria?

Doncs li diria que aquests divuit anys que he viscut amb ell he estat molt feliç, i que l'estimo.

5.2 MARIA ÀNGELS MARTÍ I FEIXAS

Quina relació tenia vostè amb el Miquel?

Era el meu pare.

Què li transmetia com a persona?

Vist des de la perspectiva de persona gran que sóc en aquests moments, el pare em va transmetre la consciència de classe, el rigor en fer les coses, la voluntat de lluitar per allò que hom creu, la paciència en els moments difícils i la reflexió personal.

Si hagués de triar un poema de tota la seva obra, quin seria i per quin motiu?

Triaria el Llibre d'Absències sencer. Perquè em fa sentir a prop de la meva mare.

Actualment, què li transmet llegir la seva obra?

Emocions diverses. Perquè puc establir lligams entre el text i la realitat, perquè recordo gent, situacions, sentiments...

Expliqui alguna anècdota que el defineixi com a persona.

Se'm fa difícil respondre. Potser puc explicar que com que era una persona molt ordenada, l'ordre era una mena de "mania" seva. Si li tocaves alguna cosa de la seva taula del despatx, per més bé que l'haguessis posat en retornar-la, sempre sabia que li havies remenat.

Si pogués tenir una altra conversa amb el Miquel, què li diria?

Li diria que el trobo molt a faltar i que enyoro moltíssim les estones de conversa que fèiem sovint nosaltres dos o amb el meu germà Jordi.

5.3 RAMON BESORA I OLIVA

Quina relació tenia vostè amb el Miquel? Quins van ser els orígens d'aquesta?

[Ídem pàgines 44 i 45 del treball; *El jo autèntic*].

Què li transmetia com a persona?

Si ja m'havia atrapat com a lector, com a persona, tot just el vaig conèixer, em va seduir plenament. Em considero molt afortunat d'haver gaudit d'una profunda amistat amb ell durant tants anys. És un dels millors regals que m'ha fet la vida.

Si hagués de triar un poema de tota la seva obra, quin seria i per quin motiu?

Entre tants i tants que m'agraden i que em porten records molt personals (pel que n'havíem comentat els dos) n'hi ha un que recordaré sempre: En Miquel tenia una mena de fascinació pel número 7. Si repassem la seva obra, trobarem molts poemes que escriu per commemorar l'aniversari, en to positiu o negatiu, sobre algun fet significatiu en la seva vida. Un dia de l'any 1977 vaig arribar a Roda per passar unes hores amb en Miquel i només entrar al seu despatx em va dir: "llegeix aquest poema". Es tractava del poema "Mira'm als ulls" que acabava d'escriure. Em va impactar que en el 7è any de la seva malaltia digués: "...i no tinc cap sangtraït pels racons/ de la pell del record. / Per l'abril farà anys del desgavell...". Set anys d'una malaltia que el lliga a una cadira de rodes, li pren la veu —parla amb dificultats— i el té reclòs a casa i diu que no té cap sangtraït pels racons de la pell del record... Es va adonar de la meua emoció i em va regalar el poema.

Actualment, què li transmet llegir la seva obra?

Una sensació de continuar tenint en Miquel al costat, d'un diàleg constant i ininterromput amb ell. El llegeixo, el veig, el sento...

Expliqui alguna anècdota que el defineixi com a persona.

Un dia el vaig acompanyar a Lleida on se li feia un homenatge. A la tarda una llibreria li va demanar si podia anar-hi per signar llibres. Quan hi vam arribar ens vam adonar que hi havia una gran quantitat de persones amb el llibre a la mà esperant que els el dediqués. La cua donava la volta al carrer i quan ja n'havia signat una bona colla em vaig adonar que estava molt cansat. Li vaig

comentar que després d'un dia amb tanta activitat tothom entendria que necessitava descans, que convenia posar-hi fi. Em va mirar dient: "De cap manera. Tothom ha de tenir la dedicatòria que desitja". Això ens demostra una de les seves grans qualitats: la tenacitat.

Si pogués tenir una altra conversa amb el Miquel, què li diria?

Que segueix obrint camins, que està molt present entre nosaltres i a la vegada que el trobo molt a faltar.

5.4 MONTSERRAT CARALT I SAGALÉS

Quina relació tenia vostè amb el Miquel?

No el vaig arribar a conèixer en persona. Malgrat aquest fet tan important, amb la investigació que he fet sobre ell i la lectura de la seva obra sembla que el conegui de forma profunda. Ja ho té això, en la literatura sincera com la del poeta. Ell mateix apuntava: "Tot el que escric ressona dintre meu". I és ben cert. Si una llegeix la seva correspondència i obra ja pot dir que coneix l'autor perquè aquest mai s'ha amagat d'obrir-se al lector. La vinculació amb la figura de l'autor va venir en la recerca relacionada amb la tesi doctoral i, després, amb la gestió del seu llegat literari i patrimonial.

Què li transmetia com a persona?

Ja he comentat que no el vaig conèixer en persona, però els seus amics que m'han parlat sempre d'ell m'han dit que era un savi, persuadia.

Si hagués de triar un poema de tota la seva obra, quin seria i per quin motiu?

"L'Elionor" És un poema ben actual que fa referència a la dona i al seu temps (a la dona en tots els temps que aquesta visqui). És molt inspirador i, a més, bonic.

Actualment, què li transmet llegir la seva obra?

Cada vegada que la llegeixo hi veig coses diferents. Aquesta és la proesa de la literatura clàssica i de qualitat. Sempre es pot llegir i rellegir que aprens de forma constant dels autors.

Expliqui alguna anècdota que el defineixi com a persona.

La seva sinceritat. Llegir la biografia d'Ignasi Pujades, per exemple, et fa veure que el poeta va entregar tota la documentació (originals de les cartes, sobretot) a Pujades perquè escrivís la biografia. I no s'amaga de res.

Si pogués tenir una altra conversa amb el Miquel, què li diria?

Deixaria que aquesta conversa la tingués amb la família, que l'enyoren molt. També m'agradaria mostrar-li tota la feina que hem fet a partir de la seva figura i obra. A veure què en pensa...

6. CONCLUSIÓ

Sis mesos ençà tenia la mirada perduda en la portada del poemari infantil *Bon profit! Per molts anys!* mentre formulava les possibles hipòtesis d'aquest treball, un conjunt de proposicions o supòsits de les quals en podia deduir les conseqüències i, finalment, després de la consideració de l'evidència, de les discussions i de les premisses puc reafirmar, així com l'acompliment dels objectius proposats. Tot seguit, la certesa d'ambdues conjectures serà singularment detallada.

6.1 SOBRE LA HIPÒTESI 1

“El que vivim modela el que som però també condiciona el món que trepitgem”.

La situació d'opressió nacional i social imposada pel règim franquista, així com l'ambient creat a partir de la postguerra espanyola i mundial, defineix amb especial claredat una sentència que, pel compromís de l'autor, és present en tota la seva obra. Avui dia, el màxim exponent d'aquest és el poemari *La fàbrica*, que conté un recull de textos en els quals l'autor conforma l'obrer en un espai rural, i mitjançant elements insòlits d'aquest, critica i defensa els drets dels treballadors i treballadores, tot descrivint el context social del moment.

També és interessant analitzar aquest succés en l'obertura que es produeix en la dictadura del general Franco durant aquells anys i que comporta una actitud més tolerant respecte a la

cultura catalana. D'igual manera que, més enllà de l'estat espanyol, la Segona Guerra Mundial provoca una sèrie de canvis entre els intel·lectuals que culminen amb l'aparició del fenomen de la Nova Cançó com a divulgador de nous propòsits, entre els quals destaca la normalització de l'ús de la llengua catalana.

6.2 SOBRE LA HIPÒTESI 2

“S'ha de posseir el mateix candor i genuïnitat d'un infant si es vol escriure poesia per a aquest”.

L'empatia és la capacitat de posar-se al lloc de l'altre i saber què sent o fins i tot què pensa. Atès que la poesia infantil és caracteritzada per interessos temàtics propis de l'entorn dels nens, és imprescindible “llegir-los” emocionalment, aprendre a escoltar-los i veure'ls de la mateixa manera que ho fan ells. Per tant, si som conscients i considerats amb els seus sentiments, la matèria poètica prendrà com a base el candor i la genuïnitat i serà elaborada a través d'una llengua poc obscura. L'infant identifica i s'identifica amb el contingut dels versos perquè forma part de la seva realitat i, per consegüent, estableix fàcilment un vincle entre la poesia i el món propi.

6.3 SOBRE LA HIPÒTESI 3

“És possible aproximar-se a un artista mitjançant l'art, ja que la poesia és molt dúctil i té la capacitat de presentar-se de moltes maneres diferents en espais totalment desiguals. Aquesta propietat, atorgada a una obra amb el fi de completar-la, és la que permet, a posteriori, el seu acostament als ciutadans”.

Tres dies després de la visita a l'escola El Puig d'Esparreguera, el Miquel fa arribar una carta als nois i noies que inclús paralitza les activitats escolars. El poeta agraeix, amb un deix d'embadaliment, aquell fet, aprofitat per reflexionar sobre la propietat dúctil de la poesia i la seva funció social: “Mireu, jo sempre he pensat que un poema, de fet, no està ben acabat fins que algú l'ha llegit i li ha donat una dimensió que l'escriptor sol no és capaç de donar-li. Amb

això no vull pas dir que la feina d'escriure —poemes o el que sigui— no produeix una satisfacció immediata; és clar que la produeix, però no té ni punt de comparació amb la que s'experimenta quan se sap que algú, mitjançant la lectura d'allò que un ha escrit, ha sentit, o gairebé diria, ha viscut les mateixes sensacions, o millor encara, unes sensacions noves que sense aquella lectura potser no hauria arribat a descobrir. A parer meu, és aleshores que de debò es pot dir que el poema ha esdevingut allò que el seu autor volia: que el poema, per dir-ho d'una manera més entenedora, és rodó, és a dir, acabat. Compte, doncs, el que per a mi suposa la feina que vosaltres heu fet. Amb la vostra interpretació heu “acabat” el poema, li heu donat una nova dimensió, una nova vida, i no solament heu fet això, sinó que heu obert un camp de possibilitats interpretatives que el poema, per si sol, evidentment no tenia”.

Sincerament, parlant de la poesia de Miquel Martí i Pol, i de la bona poesia en general, considero que té tanta força que no li cal un altre “llenguatge” o afegitó per completar-la. No obstant això, si algú és capaç de recrear-la amb una altra disciplina artística, pot accentuar aquesta força i, a més, el seu dinamisme ajudarà a apropar-la a aquelles persones que no acostumen a llegir-ne.

6.4 SOBRE LA HIPÒTESI 4

“La poesia és una proposta de treball molt enriquidora per als infants tot i que sempre s’ha treballat d’una manera molt memorística. El propòsit d’utilitzar les propietats dúctils per presentar-los-la va més enllà de facilitar-ne la comprensió. Entre altres, estableix, o bé reforça, un vincle afectiu entre l’infant i aquell amb qui la comparteix”.

La poesia és un llenguatge essencial per als infants: convida a la cançó, al ritme, al joc, desvetlla nous estímuls, causa plaer i potencia la capacitat de meravellar-se. L’escola ha de facilitar que els infants vegin en la poesia una expressió lliure, no el fruit d’una rigidesa normativa, i s’adonin que un poema no és de cap manera una dissonància o un nombre de síl·labes, sinó el manifest d’un sentiment, d’una vivència, d’un pensament: és allò que l’autor veu, sent i experimenta quan tanca els ulls.

El mestre ha de ser l'element provocador, ha d'aconseguir un entorn favorable per fomentar un clima creatiu, d'improvisació, i enriquir l'infant amb estímuls adequats, perquè reaccioni d'una manera sensible davant el que veu, sent, toca, olora i escolta. Sensibilitzar-lo a la seva pròpia experiència motivarà la seva expressió i, com més elevat sigui el nombre de relacions que estableixi, comprendrà millor les coses i, així, enriquirà la seva vida. En aquest context, sense pressions ni imposicions, l'infant s'aproparà fàcilment al món poètic i s'animarà a escriure els seus propis versos tot descobrint que escriure un poema és cercar una música, un ritme, el color que li escau a cada paraula...

En una entrevista al diari *Avui* l'any 1999, el Miquel valora de manera positiva la introducció del gènere a les escoles catalanes: “Del que es tracta, penso jo, és de fer penetrar profundament la poesia a l'escola, o potser, per ser més precisos, el sentit poètic de les coses i de la vida, la qual cosa comporta una actitud de llibertat, de creativitat i de respecte. Tant la pràctica com la lectura de la poesia exigeixen reflexió i amor a la intimitat i al silenci, i són aquestes característiques les que em sembla que poden generar canvis de mentalitat positius.”

De la mateixa manera que el rodenc, Ramon Besora va compartir amb mi l'emoció d'haver viscut tantes experiències amb infants, confirmant que n'ha establert un vincle d'allò més efectiu: “Com a mestre i com a autor, puc assegurar que la satisfacció més gran és adonar-te del que són capaços. Conservo escrits, poemes, cançons creades a partir dels meus versos... He viscut moments únics al seu costat. Per això sempre visito les escoles que m'ho demanen després de llegir algun llibre meu.”

6.5 SOBRE LA HIPÒTESI 5

“Aquest fenomen ha reorganitzat la meua vida”.

Aquest pot ser un context en el qual reafirmar la hipòtesi anterior, ja que la poesia del Miquel m'ha colpit d'un estímul vitalici que ha sobrecarregat la meua capacitat sensorial. A mesura que he aprofundit en la recerca, he conegut, simultàniament, obra i autor. Com diu Montserrat Caralt i Sagalés, “ja ho té això, en la literatura sincera com la del poeta”. Val a dir

que em sento plenament identificada amb ella, que es contraposa a la resta d'entrevistats pel fet de no haver conegut personalment el Miquel i, tanmateix, haver despertat una sincera admiració envers la seva persona.

D'igual manera, aquest sentiment m'ha encoratjat a vincular aquesta petita incursió al món de les lletres amb el meu futur més pròxim, fenomen pel qual desitjaria que l'art d'escriure, de llegir i d'estudiar aquesta mena de produccions esdevingui, a escala universal, la meua vocació. Però independentment del que m'ofereixi la vida, sempre veuré el món des dels ulls del candor i la genuïnitat.

ESCRIC DE TU

Escric de tu i de mi per recordar-te,
La tarda em pesa suaument als muscles
i dibuixa l'espai en què et retrobo
sense tenir-te.
Tota l'esperança
se'm fa desig intens a la mirada
i l'ombra de tu pels marges solitaris.
Escric de tu i de mi, des d'aquest angle de la tarda
que ens pertany perquè vam fer-ne
l'àmbit fecund i clar dels nostres somnis.

(Del llibre pòstum *Quietud perduda*, 2004)

7. AGRAÏMENTS

Aprofito l'avinentesa per dedicar aquesta experiència a Montserrat Sans i Mas, que ha cregut en aquest projecte des de l'inici i m'ha proporcionat el material necessari per dur-lo a terme, en addició de fer-me coneixedora de la poètica infantil del Miquel quan era tan menuda que no sabia ni agrair-li. A Montserrat Caralt i Sagalés, per una fantàstica visita a la Fundació i per la seva simpatia en orientar-me i facilitar-me el contacte dels entrevistats. A Maria Àngels Martí i Feixas, que ha agilitzat el procés de recerca en concedir-me l'entrevista de manera immediata. A Ramon Besora i Oliva, per com d'entusiasta s'ha mostrat envers el tòpic d'una recerca que ha comptat, permanentment, amb la seva predisposició, a més de donar-me l'oportunitat de conèixer l'autor de *"La gallina blava"*. A Meritxell Bernaus i Montoya, per esdevenir una mica més que la meua tutora i atorgar-me la llibertat de contactar amb ella a tota hora. A Daniel Campabadal i Xixons, que ha compartit amb mi un coneixement artístic que despunta caràcter de futur i, de més a més, m'ha dibuixat un somriure en els moments més feixucs. Al meu tiet Antonio, per ser la meua mà dreta en el treball artístic i sempre. Als meus pares, per estimar-me i ensenyar-me a estimar, ser pacients en les hores baixes i, amb un gest de complicitat, transmetre'm la tranquil·litat de la seva infinita fe en mi. A la iaia Carme i a la padrina Teresa, de les quals n'admiro la valentia que les fa ser unes dones excepcionals. A Miquel Martí i Pol, per cedir un vast llegat de tendresa i humanitat i dedicar-me, afectuosament, el poemari infantil *Bon profit! Per molts anys!*, així com jo he aprofitat aquesta oportunitat per retre-li un homenatge que, sens dubte, acollirà afablement.

8. FONTS CONSULTADES

8.1 *LLIBRES, ENCICLOPÈDIES I MONOGRAFIES EN PAPER*

- BESORA I OLIVA, Ramon (2003) *Escola i creativitat. Experiències pedagògiques*. Lleida: 1a impressió. Pagès editors.
- MARTÍ I POL, Miquel (2000) *Bon Profit! Per molts anys!*. Barcelona: 3a reimpressió. Barcanova.
- SERRA I CUBILLES, Hèctor (2019) *Miquel Martí i Pol. Somiar el demà*. València: 1a impressió. Sembra llibres.

8.2 *LLIBRES, ENCICLOPÈDIES I MONOGRAFIES ELECTRÒNIQUES*

- Barcanova Infantil i Juvenil (2013), *L'obra poètica de Miquel Martí i Pol*. Disponible a: https://www.barcanovainfantiljuvenil.cat/catalogos/capitulos_promocion/BG00120701_9999989279.pdf [Consulta: 3 de set. de 2020]
- Fundació Miquel Martí i Pol (2006), *Autor / Cronologia*. Disponible a: <http://miquelmartiipol.cat/autor/cronologia/> [Consulta: 25 de jul. de 2020]
- Grup Enciclopèdia Catalana (2017), *15 característiques de l'obra de Miquel Martí i Pol, segons el crític literari Àlex Broch*. Disponible a: <https://grupenciclopedia.cat/entrevistes/videos/15-aspectes-miquel-marti-pol-segons-critic-literari-alex-broch/> [Consulta: 24 d'ag. de 2020]
- mNACTEC (1995), *Tecla Sala "La Blava"*. Disponible a: <https://mnactec.cat/150elements/index.php/company/tecla-sala-la-blava/> [Consulta: 20 d'ag. de 2020]

- CASTELL i ORELL, Francisca (2014) *El concepte de poesia en l'obra de Miquel Martí i Pol*. Recuperat des del repositori de la UIB.
https://dspace.uib.es/xmlui/bitstream/handle/11201/819/TFG_Castell_Orell_Francisca.pdf?sequence=1 [Consulta: 31 d'ag. de 2020]

8.3 ARTICLES DE DIARIS O REVISTES EN FORMAT PAPER

- (1999) “Hem de fer penetrar el sentit poètic a l'escola”. *Avui*, 1999.

8.4 ARTICLES DE DIARIS O REVISTES EN FORMAT DIGITAL

- PUJOL I VALLS, Maria (2014) “Els fideus a la cassola de Miquel Martí i Pol: una recepta d'èxit”. *AUSA*, vol. 26, núm 173.
<https://www.raco.cat/index.php/Ausa/article/view/282775/370625> [Consulta: 3 de set. de 2020]